

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

139. koosolek.

21. aprillil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Eesti Vabariigi 1926/27. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.
5. Eesti Vabariigi 1927/28. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.
6. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
7. Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
8. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse Välisministeeriumi osa muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.
9. Asunduskapitali 1931./32. a. eelarve — I lugemisel.
10. Avalikkude algkoolide seadus — I lugemisel.
11. Kalakauba väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.
12. Pedagoogiumide seadus — I lugemisel.
13. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees
M. Martna kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär A. Schulbach.

1. Päevakorra täiendamine.

M. Mihkelson'i ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. lina ja linaseemne hoiu ja veo kontrolli seaduse rahaasjanduse komisjoni;
2. piimatalituste võrgu korraldamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
3. eksportkrediidi kindlustamiseks riikliku garantii andmise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja: Majaomanikkude, kaupmeeste, töösturite ja teiste eraomandust pooldajate Riigikogu rühm, Saksa-Rootsi Riigikogu rühm ja Vene rahvuslise liidu nimekirjade järgi valitud Riigikogu liikmed teatavad, et nad ühinevad koosseisu ja kodukorra komisjoni valimisteks.

Valitakse:
rahaasjanduse komisjoni J. Klesment'i asemele J. Voiman;
koosseisu ja kodukorra komisjoni M. Vesterblom.

4. Eesti Vabariigi 1926/27. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja L. Johanson: Vastav komisjon on selle eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seaduseelnõu läbi vaadanud, on oma parandused teinud, mis üksikasjalikult seletuskirjas selgitatud. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

5. Eesti Vabariigi 1927/28. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — I lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja L. Johanson: Komisjon vaatas ka selle seaduseelnõu läbi ja tegi parandused, mis seletuskirjas märgitud. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

6. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursõtt: 1928. aastal Riigikogu poolt vastuvõetud Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seaduse järgi oli sisemiste veeteede korraldamiseks ette nähtud krediiti 475.000 krooni, missugune summa oli jaotatud 6 aasta

peale. Kuna nüüd aasta-eelarvete kokkuseadmisel selle seaduse nõude täpne täitmine raskusi tekitas, ja üksikutel aastatel polnud võimalust eelarvesse niisugust summat võtta, nagu seaduses ette nähtud oli, seepärast esines Vabariigi Valitsus selle seaduse muutmise seadusega. Krediidisumma on samaks jäänud, 475.000 krooni, kuid üksikute aastate summad on välja jäetud selles mõttes, et Vabariigi Valitsusel oleks võimalik eelarvesse võtta üksikutel aastatel kas suurem või vähem summa.

Rahaasjanduse komisjon on selle muutmise seaduse läbi vaadanud ja valitsuse motiividega ühinenud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursõõt: 1928. aastal võeti Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seadus vastu, millega määrati nende tööde peale 791.000 krooni krediiti, missugune summa oli ära jaotatud 5 aasta peale. Kuna suurem osa töid sellel alal on juba tehtud, ka suurem osa krediiti juba ära on tarvitatud, ja üks väiksem osa on veel välja andmata jäänud, mis pidi tulema 1931./32. ja 1932./33. aasta eelarvesse, siis, et eelarve kokkuseadmiseks rohkem võimalust anda kas suuremaid ehk väiksemaid summasid määrata, selleks on esitatud seaduse muutmise eelnõu, mis näeb ette, et see seadus, mis 1928. aastal vastu võeti, kaotab oma maksuvuse, ja edaspidi saaks määratud rannasadamate arendamiseks ja korraldamiseks krediiti juba harilikus eelarve korras.

Rahaasjanduse komisjon vaatas selle muutmise seaduse läbi, ühines Vabariigi Valitsuse poolt esitatud motiividega, ja rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Vabariigi Valitsuse ja ministeriumide korraldamise seaduse Välisministeriumi osa muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klesment: Vabariigi Valitsuse ja ministeriumide korraldamise seaduses on ette

nähtud Välisministeriumis kaks osakonda: poliitiline osakond ja administratiiv-osakond. Kuna muutunud olukord ilma majanduse alal nõuab, et riigid oleksid tihedamas kontaktis üksteisega eriti majanduslikul alal, on vajalik väliskaubanduse arendamiseks Välisministeriumi juurde luua vastav organ. Sellelt seisukohalt on Vabariigi Valitsus küsimust kaalunud ja leidnud otstarbekohase olema Välisministeriumi juurde ellu kutsuda eriline väliskaubanduse osakond. Seda teed on käinud ka teised riigid, nagu Norra ja Belgia. Osakonna ülesanne on luua kontakti välisturgudega ja rakendada välissaadikuid majanduslikele vahekordade korraldamise tööle. Selle uue osakonna loomisega Välisministeriumi juurde ei suurene kulud, kuna vastavalt kokku tõmmatakse ministeriumis olemasolevaid teisi osakondi. Ametnikkude arv ei suurene, samuti ka muud kulud. Seni on majanduslike küsimuste lahendamine olnud poliitilise osakonna ülesandeks, kuid sellel osakonnal on palju tegemist teiste küsimustega, ja majanduslike küsimuste lahendamiseks jääb vähe aega. Üldkomisjon on käesoleva seaduseelnõu läbi vaadanud ja leidnud selle vastuvõetava olema. Seepärast teen üldkomisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Teiseks teen ettepaneku, seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalist vaheaega mitte pida.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

9. Asunduskapitali 1931./32. a. eelarve — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja M. Martinson: Asundusekapitali eelarve esitati Vabariigi Valitsuse poolt 4.640.500 krooni suuruses. Nii tulude kui ka kulude osas komisjon eelarve üldsummas mingeid muutusi ei teinud, kuna kulude osa on kalkuleeritud tegelikkude tulude järgi, mis aastate jooksul välja kujunenud ja mis on enam-vähem võrdlemisi täpselt kalkuleeritud. Vastavalt tulude osale on väljaminekute osa jaotatud seadusega ettenähtud ülesannete teostamiseks ja täitmiseks. Ainult ühe väikese muudatuse tegi komisjon, nimelt vähendas 50.000 krooni võrra võõrandatud maade eest tasumaksmise summat ja paigutas selle maal elukorterite ehitamise summa juurde. See oli ainukene muudatus, mille komisjon tegi. Üldsummas jäi aga eelarve muutmata.

Teen ettepaneku,

asunduskapitali 1931./32. a. eelarve I lugemisel vastu võtta.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Asundusekapitali seadusega on korraldatud võrdlemisi suur kapital, mille aastane sissetulek käesoleval eelarve-aastal Vabariigi Valitsuse kalkultatsioonide järgi, nagu esitatud eelarve näitab, ulatab 4.640.500 kroonile. Selle eelarve arutamine ja kinnitamine on antud Riigikogu kompetentsi. Asundusekapitali täidab iseenesest Põllutöoministeeriumi juures asuv asundusekomisjon, kellele teatud ülesanded peale pandud vastavate määrustega, ja kolmanda instantsina käsitab asundusekapitali maapank, olles tehniliseks kassavalitsejaks. Iseenesest see käristatud, kolme ossa jaotatud töö ei ole sisult otsarbekohane seepärast, et siin järelevalveorganiks jääb Põllutöoministeerium, kuna asutused igauks omaette tegutsevad. Nimelt on olukord nii, et kõik need summad, sissetulekud, makstakse maapanka, ja sageli võib juhtuda, et täitev organ, ministeerium, neist sissetulekutest küllalt informeeritud ei ole ja teinekord vast rohkem ettekirjutusi maksmiseks teeb, kui seda võimalik. Seda on üksikutel juhtudel ka ette tulnud. Ma olen selle peale tähelepanu juhtinud juba eelmisel aastal, et siin peaks valitsus teistsuguse korra peale mõtlema, igatahes Asundusekapitali seaduse muutmise peale selles mõttes, et ühtlustamist läbi viia.

Asundusekapital kui sarnane on vastu võetud Maaseaduses avaldatud soovi põhjal, millega kõik Maaseadusega saadavad summad ühte fondi asundusetegevuse jätkamiseks koondatakse. Kahjuks kuni siamaani ei ole meie asundamise seadust näinud, mis kindlad põhimõtted ja põhijooned määraks asundusetegevuseks. Omal ajal Asundusekapitali seaduse arutamisel Riigikogus koguni nõuti, et asunduse seadus olgu vastu võetud varem, et siis selle seaduse põhjal ka asundusekapitali kasutataks ja kindlad sihtjooned juba seadusega ette oleksid määratud, kuidas seda kapitali valitseda. Sellepärast ei ole ülearu kui meie, kus meie valitsuses ei ole, niisugusel puhul, nagu selle seaduse vastuvõtmisel, valitsuse poole küsimusega pöörame, kuidas, praegusel juhul käesoleval eelarve-aastal, kavatakse asundusetegevust arendada. Ligilisatud seletuskiri on üksikuid küsimusi käsitanud, kuid siiski väga väikeses ulatuses.

Meie saame aru, et praegu, kus on vaja kiiresti asundusetalude müüki korraldada, kus on tarvis läbi viia kiiresti nende talude krepoteerimine, et siin kindlasti asundusekapitali summad teatava aja jooksul mitte sellel määral ei laeku, kui peale seda, kui see asi korra!

datud on. Selles müümisajajärgus tulevad liitmisele kõik võlad, samuti ka tähtajalised maksud, mis muidu laekuksid. Ja kui forsseerida talude müüki, siis ei tule summad asundusekapitalisse. Seepärast on loomulik, et asundusekapitali summad sedavõrt palju tõusnud ei ole, et siin kulusid suurel määral tõsta saaks. Sellegi peale vaatamata, kui vaatame eelarvet, siis näeme, et üksikuid summasid on rohkem forsseeritud kui teisi. Riigikogu komisjon, nagu aruandja tähendas, on pidanud tarvilikuks teatavaid korrektsioone sisse viia. Neid korrektsioone oleks võinud suuremal määral teha, ja eriti seepärast, et meil teised ülesanded, mis Asundusekapitali seadus peale paneb, siiski sedavõrt tähtsad on, et nende täitmist edasi arendama peaksime. Kahjuks leian seda, et Maaseaduse põhjal loodud asundusetalude hoonestamine on raskendatud, seepärast, et siin on vähem summasid sisse võetud 30 miljoni sendi võrra kui eelmisel aastal. Komisjonis on sellele tähelepanu juhitud, et kui summat ei suurendata taludele hoonete ehitamiseks, siis hoonestamise programm võib venida kuni kümnete aastateni, mis soovitav nähtus ei ole. Nimelt kõneldakse, et umbes 19.000 asundusetalu veel tarvilikult hoonestatud ei ole. On selge, et meie paratamata siin tarvilikke summasid leidma peame. Kahjuks eelarve selles osas näitab tagasiminekut. Läänud aasta eelarve summade tarvitamise kohta võib öelda, et selles osas on vähem tarvitatud hoonete püstitamiseks selletõttu, et mineval aastal oli lumeta talv, ja ei saadud tarvilikul määral ehitusematerjali välja vedada, kuigi eelarves suurem summa oli.

Kui aga veel silmas pidada seda, nii nagu ajakirjandusest meie teame, et Põllutöoministeeriumis kavatsusel on muuta meie talude krepoteerimise asjus maksivaid seadusi selles mõttes, et võimalus antakse liita rendivõlgu, mida iseendast peab tervitama, ja mida meie omal ajal riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise ning laenuede liitmise seaduse juures soovitasime, siis iseendast jooksva aasta tulud eelarve juures vähenevad veelgi. See viib eelarve tasakaalust välja. Sellepärast on arusaadav, et meie oleme õigustatud küsima, kust kohalt niisugusel puhul eelarve täitmise juures kokku hoidma tahetakse hakata, kas tahetakse forsseerida mõisate eest tasumaksimise summasid, mida ma nimetasin, kas tahetakse neid ilmtingimata välja anda, või tahetakse seal kokku hoida? Minu arvates ei tohiks praegusel kitsal ajal neid koormatusi suurendada, vaid peaks võimalikult tagasihoidlikumalt talitama.

Edasi tahaksin tähelepanu juhtida

ühele asjaolule, mis iseenesest ühenduses ka käesoleva eelarvega. Meie teame, et taludeostmine sünnib uute maahindade alusel. Nüüd on maahindamisi kohtadel ette võetud, ja nagu teatavaks on saanud, on maal väga suur pahameel valitsemas. Kuidas mõjutavad need ostutingimusi? Kas valitsus on lubanud küsimuse kaalumisele võtta? Pean tähendama, et need hindamised on pahameelt välja kutsunud eriti sellepärast, et nad võrdlemisi kõrgetena tunduvad.

Edasi oleks huvitav teada saada, ja see peaks ka siin eelarves peegelduma, kuidas väiketalude korraldamine sünnib. Siin eelarves eriti nende juurdelõigete saajatele-väikemaapidajatele varustamist ette nähtud ei ole. On väiksematele eluaseme-kohtadele elumajade soetamiseks ette nähtud vähemad summad, mida eelarvekomisjon suurendanud. Aga ka see on ilmingimata ühenduses asunduse tegevusega, ja sellepärast oleksime õigustatud saama ülevaate eriti algaval hooajal. Ma loodan, et nendele küsimistele Põllutöömister, kes praegu siin viibib, niipalju kui tal võimalik, tänasel koosolekul vastab. Kui aga täna võimalik ei peaks olema, siis järgneval koosolekul, kus asundusekapitali eelarve II lugemisele asume, seletusi annab.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

10. Avalikkude algkoolide seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Sõster: Käesolev seaduseelnõu on 1920. a. Asutava Kogu poolt vastuvõetud ja maksmapandud seaduse muutmise seaduseelnõu, kuid eelnõus on algkoolide seadust otsast lõpuni tema täies ulatuses revideeritud ja kõigist 99 paragrahvist on 24 paragrahvi muutmata kujul seadusse edasi kantud. Mõte uue ja vana seaduse vahel on väga lahkuminev mitmes paragrahvis. Sellepärast ei saa käesolevat seaduseelnõu võtta muutmisseadusena, vaid otsekohe uue algkooli seaduse eelnõuna. Et algkooli seadust peab kord põhjalikult muudatama, see pidi aastate eest kõigile selge olema, nendele, kellel oli tarvis lapsi kooli saata, nendele, kes algkoole üleval pidasid ja nendele, kes algkoolide korraldamisega tegemist tegid. Ma arvan, et 1920. a. tolleaegne Vabariigi Valitsus, kui ta koostas avalikkude algkoolide elluviimise määrusi, pidi mõtte tulema, et see seadus ei ole ikkagi praeguse põlve jaoks loodud, vaid et teda ellu viia läheb rohkem aega. Tolleaegne Vabariigi Valitsus sai seisukohast sel teel üle, et ta määras 10-aastase

tähtaja, nimelt 1. jaanuar 1930. Selleks ajaks pidi seadus saama täiel määral ellu viidud. Ta tegi seda isegi selle peale vaatamata, et seaduse lõpus oli öeldud, et seadusel on edasilükkamata iseloom, kuid Vabariigi Valitsus pidi tööoludega ja võimalustega rehkendama, ja temal tuli esimesel kokkupuutumisel seaduse paragrahvide nõuetest taganeda. Valitsus pani suurt lootust meie elu arenemise peale ja oli arvamisel, et kümne aastaga elu on niikaugele edasi jõudnud, et võib seadust täiel määral täitma hakata. Kuid selle kümne aasta jooksul oleme mitmel teisel alal ja rindel oma pealetungi vähendanud, oleme taganemisele asunud ja oma seisukohti maha jätnud, olgu põllumajanduse, kaubanduse või tööstuse alal, ning samasugust käiku tuleb teha ka hariduse alal.

Peale selle on käesolevas seaduses käsitlemist leidnud kõik need kogemused ja tähelepanekud, mis üheteistkümne aasta jooksul Eesti koolist saadud ja korjatud.

Haridusekomisjon omalt poolt on eelnõus vähesed sisulised muudatused ette võtnud. Küll on aga Vabariigi Valitsus sel vaheajal, kui seadus oli komisjonis, oma seisukohti mitme paragrahvi juures muutnud, neid revideerinud ja komisjonile esinenud paranduse-ettepanekutega. Haridusekomisjon on need paranduse-ettepanekud omaks võtnud ja esitab need muutmata kujul.

Tähtsamad muudatused, mis komisjoni poolt tehti, oleksid vast järgmised:

§ 3 juures on viimne lause: „Kui kokkuleppele ei jõuta, kuulub laps isa rahvusse“ muudetud järgmiselt: „Kui kokkuleppele ei jõuta, on lapse õppekeeleks riigikeel“. Haridusekomisjon tahtis sellega märkida, et seadus ei määra lapse rahvust, vaid lapse õppekeelt, ja õppekeele küsimuses ei pea seadus rõhutama rohkem isa prioriteeti kui ema ehk riigi oma.

Ka § 11 juures võeti ette muudatus. Eelnõus puudus alus selleks, et vaimliste või kehaliste puudustega lapsi eriõppeasutistesse saata. See paragrahv on vastavalt täiendatud.

Siis oli tähtsam muudatus § 48 juures, millele juurde lisati teine lõige: „Koolis võib tarvitada ainult Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt lubatud õpperaamatuid“. See on selleks, et anda ministeeriumile võimalus õpperaamatute asjus korda luua, sest, nagu märgiti, on viimasel ajal raamatute väljaandjad ärilise sihiga hakanud õpperaamatuid trükkima väikeste muudatustega ilma mingi tarviduseta ainult selleks, et neid raamatuid teisel aastal jälle uuesti ostetaks. Edasi võtame § 64. Valitsuse ettepanekus oli öeldud, et iga täie saja ja sellele järgneva viiekümne õpetaja kohta võib ametisse

panna ühe tagavaraõpetaja. Valitsuse ettepanek ei ole selge, sellest võib aru saada, et iga sajavieksümne õpetaja kohta võib ühe tagavaraõpetaja ametisse seada. Valitsuse seletuskirjast selgub aga, et seda ei ole tahetud öelda. Sellepärast redigeeris komisjon selle paragrahvi järgmiselt: „iga 75 õpetaja kohta 1 tagavaraõpetaja“. See paragrahv läheb lahku veidi sisuliselt valitsuse poolt esitatud paragrahvist.

§ 76 järgi on kooli hoolekogu liikmete arv suuremates koolides suurendatud. Parandus on tehtud õpetajate liidu esimehe ettepanekul, sest suuremates koolides peab olema suurem koosseis hoolekogul. Teised muudatused on kõik vähema tähtsusega, enamasti redaktsioonilised.

Haridusekomisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. V e s t e r b l o m: Lugupeetud rahvasaadikud! Käesolev avalikkude algkoolide seadus on elule lähemale viidud ja vastab rohkem praegustele elunõuetele kui endine seadus. Üldmõttes on ta ka vähemuserahvustele vastuvõetavam. § 3 aga, nagu aruandja seletas, sai sel määral muudetud, et kui kokkulepet ei saavutata vanemate vahel, siis peab laps riigikeeles õppima. Siin võiks aga sarnane juhtumine olla, et laps riigikeelt ei mõista. Ütleme, et üks vanematest on venelane ja teine lätlane. Laps mõistab mõlemaid keeli, kuid riigikeelt ei mõista. Ta tuleb kooli ja jääb tagaplaanile ja tihti klassi istuma. Endises seaduses oli, et laps õpib kodust keelt, mida ta paremini valdab, praeguse eelnõu järgi aga isakeelt, et seda rohkem kokkukõllasse viia Vähemuserahvuste kultuur-omavalitsuse seadusega. Aga et isa prioriteeti vähendada, et ühel ei oleks rohkem õigust lapse peale kui teisel, siis mindi sellele üle, et riigikeel jääb õppekeeleks. Siin kannatab aga lapse prioriteet, mida suuremaks tuleb lugeda ja mis tulevikus suuri takistusi võib teha, kui ta peab õppima selles keeles, mida ta ei valda. Esimesel lugemisel hääletavad vähemuserahvuste esindajad selle seaduseelnõu poolt ja loodavad, et kui nad teisel lugemisel parandused esitavad, siis nendega arvestatakse.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

11. Kalakauba väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. M a r t i n s o n: Kalakauba väljaveo kontrolli seadus võeti rahaasjanduse komisjoni poolt muutmata vastu, samal ku-

jul, nagu valitsus esitanud. Seadus on oma iseloomult täiesti sarnane veebruari kuul vastuvõetud Kanamunade väljaveo kontrolli seadusele. See seadus lubab teostada kalakauba väljaveo kontrolli, mis siamaani tegemata, ning tõsta kalakauba väljavedu, ning seada seda ühtlasele alusele. Ta tahab korraldada kalakauba valmistamist, pakkimist, laduruume j.n.e. Seadus näeb ette korralduse, kuidas kalakauba eksportöörid kalu välja saatma peavad. Selle tõttu on loota, et kalakauba väljavedamine ja ümbertöötamine rohkem edeneb ning välismaadel paremat turgu leiab.

Seaduse teine osa näeb ette kalakauba väljavedajate karistamist, kes seadust rikuvad. See osa on analoogiline Kanamunade väljaveo kontrolli seadusega, mis Riigikogus vastu võetud. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

J. F u k s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei ole mitte ülearune kalakauba väljaveo kontrolli seaduse juures puudutada ka neid küsimusi, millest oleneb kalapüük ja kalakauba väljavedu. Kõigepealt selleks, et kalu välja vedada, tuleb neid püüda. Kuid meie kalapüügi-seadused kui ka kalapüügi-määrused teevad selles mõttes õige suurt takistust kaluritele. Kalapüük oleneb ju muidugi kalamehe oskusest, püügiriistadest ja ka püünistest. Viimasel ajal on kalameeste püügioskuse peale rõhku pandud, on kursusi korraldatud j.n.e. Kuid kalapüügiriistade ja püüniste olukord on viimasel ajal kordkorralt halvenenud. Viimastel aastatel on ka kalasaak kehv olnud, ja kui majanduslikud raskused meie põllumajanduses on olemas, siis mitte vähemad majanduslikud raskused on olemas ka kalameestel. Kalahinnad on madalad olnud, ja ühenduses selle väikese saagi ja madalate hindade juures on viimasel ajal mereõnnetused õige sagedased olnud. Nende õnnetuste puhul on palju kalamehi oma kalapüünistest, isegi püügiriistadest ilma jäänud, ja meie saame aru, kuipalju see nõuab kalamehelt tööd, vaeva ja ka raha, et jälle omale uuesti muretseda püüniseid kui ka püügiriistu. Need õnnetused kui ka see raske majanduslik aeg on sundinud kalamehi laenusid tegema. Kalameeste riikliku laenufondi seaduse alusel on kalameestele võimaldatud püüniste, liht- ja mootorpaatide ja paadimootorite muretsemiseks laenu. Kuid meie teame, et see kalameeste riiklik laenufond on nii väike olnud, et kalamehed pole niipalju laenu saanud, kui neile püüniste ja püügiriistade peale tarvis oleks olnud. Näiteks mootorpaadi ehitus läheb maksma koos mootoriga 100 tuhat senti, seejuures on laenuvõimalus olnud umbes üks veerand sellest summast. Püüniste peale on või-

maldatud 10—20 tuhande sendini. Seejärel on kalamehed olnud sunnitud laenu tegema erapankadest suure ja kõrge protsendiga, ja see on viinud kalamehi veel raskemasse seisukorda.

Kui edasi vaatame, et tööpuudus praegu igalpool valitseb, siis ei ole ka paljud kalamehed, kes lapsest saadik kalu püüdnud, ilma jäädes oma püünistest saanud siirduda teisele alale, vaid truuks jäädes oma elukutsele on katsunud igal tingimusel kalapüügiga ennast elatada. Takistusi aga kalapüügile iseäranis Pärnu lahes, mille olusid ma tunnen, teevad Kalapüügi seaduse §§ 5 ja 13. Kui meie alles möödunud aastal seda seadust muutsime, siis oleme seega kalameestele veel suuremaid kitsendusi teinud, kui seda oli enne vastuvõetud seadusega, nimelt seadusega, mis vastu võeti 1923. aastal. § 5 järgi on püüniste silmi suurendatud selleks, et vähemaid kalu püünised kinni ei võtaks. Kuid meie teame, et praegu suurkala mõrrad Pärnu lahes on mõrraotsaga, mille silmade mõõt on 2,3 sentimeetrit, ja kui uus seadus nõuab, et sudakate, latikate püügiks peab 4 sentimeetrit ning haugide ja vähemate kalade püügiks 3 sentimeetrit püüniste silmade mõõt olema, siis võime ette kujutada, missugustesse raskustesse on pandud kalamehed seega, et neile ei lubata olemasolevaid püüniseid merre panna. On olemas Kalapüügi seaduse § 5 juures märkus, et erikordadel võib Põllutöministeerium luba anda vähemasilmaliste püügiiristadega kalu püüda. Nüüd on muutunud olukord niisuguseks, et Pärnu kalamehed, kes suurkalapüügi mõrdadega kalu püüavad, peavad pöörduma palvega Põllutöministeeriumi poole, palvele panema 50-sendilise tempelmargi peale, ja siis annab Põllutöministeerium loa, et võib püüniseid merre panna.

§ 13 näeb ette, kui suuri kalu tohib püüda, hoida, ümber töötada, müüa ja osta. Sudakad ehk kohakalad on Pärnu lahes püütavamad ja tulukamad kaladest selles mõttes, et nende hind on hea ja kõrgem seisnud. Nende kohta oli enne pikkus ette nähtud 30 sentimeetrit, nüüd uues seaduses aga 35 sentimeetrit. Vanad kalamehed, kes juba 50—60 aastat on kalu püüdnud, räägivad, et Vene ajal oli koha pikkuse alammääraks 26 sentimeetrit, ja sellele vaatamata, et 26-sentimeetrilisi kohasid on püütud, ei ole kohad Pärnu lahes vähenenud. Kalamehed on ministeeriumis käies ettepaneku teinud, võtta ka nüüd kohakala normiks 26 sentimeetrit, toonitades seejuures, et Saksamaal on iseäranis nõutavad vähemad kohakalad, mis nõndanimetatud portsjonikalad. Suured kohakalad kui ka haugid ei ole nõutavad, vaid just vähemad kalad.

Kalameeste Pärnumaa ühingute esindajad käisid möödunud nädalal ka Põllutöministri jutul, ja nagu loeme, on Põllutöminister neile seletanud, et ministri arvates ei saa kalameeste soovidele vastu tulla ja Kalapüügi seadust muuta, sest Lätiga on sõlmitud vastav konventsioon kalakaitse ja kalaasjanduse korraldamiseks. See konventsioon on sõlmitud 28. oktoobril 1925, ja kui tahetakse sellest konventsioonist lahti öelda, peab ühe aasta ette ütleva. Kuidas siin nüüd Vabariigi Valitsus, Välisministeerium ja Majanduseministeerium tegutsema saavad, on meile teadmata, kuid kalamehed ootavad Kalapüügi seaduse muutmist.

Pärnu kalameeste soov oleks, et Kalapüügi seaduse §§ 5 ja 13 muudetakse. Kui praegu Pärnu lahes kalapüüki vaadata, kus kalu püütakse kalamõrdadega ja räimemõrdadega, siis näeme, et kui kalamõrdadel on tagumise otsa silmad 2,3 sentimeetrit, siis on räimemõrdadel 1 sentimeeter. Kalamehed olid arvamisel, et viimaseid võiks ka kohakala püüdmiseks tarvitada. Aga Kalapüügi seaduse § 6 ütleb: „Vähema kalaliigi tarvis määratud püügiiristu ei või mitte niisugusel kohal ja ajal tarvitada, et ka suuremat liiki kalad sellega tuntavalt suurel arvul välja püütakse.“ Vahest on olukord Pärnu lahes sarnane, kui pannakse räimemõrrad sisse, siis nendes ka kala läheb, ja 2 aastat tagasi üks osa räimemõrdasid püüdis rohkem suuremaid kalu kui räimi. Kalamõrrad aga seisavad tühjad. Meil ei saa minna välja kalapüügi juures meres sellelt seisukohalt nagu järves, kus on kitsas järv ja pannakse püünised sisse, kuna kalade liigid ja suurus on meres mitmesugused, ja kalamehest ei olene ära, missugune kala püünisesse poeb. Kui mõrdadesse lähevad kohakalad alla 35 sentimeetrit, või lähevad sinna võib-olla teised vähemamõdulised kalad, siis peab kalamees kätte võtma ja need merre tagasi laskma. See igatahes ei paista loomulik olema. Seadus ütleb, et kui need vähemamõdulised kalad kaldale tuakse, tulevad need vaestele ära jagada. Iseäranis takistav on lubade saamine. Näiteks Uulu vallavalitsus on teatanud kohalikkudele kalameestele, et püünised tulevad registreerida. Kui siis kalamehed küsinud, milleks neid registreerida tuleb, siis kehitanud vallavanem õlgu ja pole teadnud vastata. Kalamehed ise on teada saanud, et tuleb Põllutöministeeriumi poole pöörata ja luba võtta, sest loata ei tohi enam vähema silmamõõtduga kalamõrdu merre panna.

Edasi kui vaatame, kas on sellega, kui tahetakse kalapüüniste silmasid kindlaks määrata, võimalik teostada kalakaitset, siis peab ütleva, et kalameeste arvates pole see võimalik. Vanasti püüti kalu

muttidega, mis tehtud linasest lõngast, ja kui neid nüüd tehakse puuvillasest 160-numbriilisest niidist, siis ei ole võimalik ka kõiki kalu kinni püüda, sest meri on suur ning lai, ja kalaliike on ka palju. Samuti võime tähele panna, et viimasel ajal on hulk kalamehi kalapüügist kõrvale jäänud, sest neil ei ole majanduslikku jõudu kõiki kalapüügi abinõusid korda seada, mis torm ja jooksev jää on hävitanud. Kalamehed ja ka nende ühingud on siiski huvitatud sellest, et kalu sigineks, et kalu edaspidi püüda oleks, ja neil ei ole sugugi mõttes neid vähemamõõdulisi kalu sihilikult kinni püüda ja müügile toimetada. Kui meie vaatame Pärnu lahe ümbruse kalameeste ühingute tegevust, siis näeme, et need ühingud on elujõulised, ja meie loeme Pärnu „Päevalehest“, et just neil ühingutel on kavatsus Pärnu lahte kalarikkamaks teha ja selleks kavatsetakse vette lasta 50 tuhat siia- ja 5 tuhat lõhemaimu. Neid tahetakse osta Põllutöoministeriumilt Keila-Joalt ja Pärnu lahte lasta.

Nimelt möödunud aastal lasti Pärnu lahte nelituhat lõhe- ja kakskümmend tuhat siiamaimu, ja nüüd jälle esitati Põllutöoministrile palve, et saaks vettelaskmiseks 50 tuhat siia- ja 5 tuhat lõhemaimu. (V a h e l h ü ü e.) Paisu all ei või röövkalapüüki teha. Paisust 2 km alla vee jooksu ei ole kalapüügi õigust ja ka mitte jõesuust kuni Lennuki tehaseeni 1. aprillist kuni 1. juulini, vahe peal, umbes 4 km, seal on õigus. (V a h e l h ü ü e.) Härra Kask, siin tuleb Põllutöoministril kalapüüki oma sundmäärusega korraldada. Olukord on niisugune, et tindikala ajab ennast lahest Pärnu jõkke üles, üks aasta tõstsid elanikud tindikala pangega veest välja. Neid tindikalasid müüdi siis ka kord 10 senti pangetäis. Nüüd on sellele keeld peale pandud jõesuust Lennuki tehaseeni. Ma ei tea, miks just Lennuki tehaseeni ülevalepoole 4 km lubatakse püüda ja mujal ei lubata, see oleneb Põllutöoministeriumist ja ta määrustest. Ma tõin need andmed kalamaimude vette laskmise üle ette selleks, et näidata, et kalamehed ja kalameeste ühingud on huvitatud sellest, et kala kasvaks ja sigineks. Omal ajal, kui Pärnus Valdhofi vabrik töötas, protestiti kalameeste poolt kõvasti selle vastu, et vabrik oma vee jõkke lasi, et see hävitavat kalad ära. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et kui meie rääkisime sigade ekspordist ja tapamajadest, siis rääkisime ka sigade kasvatamisest. Samuti ka nüüd, kui meie räägime kalakauba ekspordist ja kontrollist, siis ei saa seda kõike muidu olla, kui peab kalu olema, neid peab kasvatama ja püüdma. Ma arvan, kui ühele sotsile see selge ei ole, siis peab see nüüd selgeks saama.

Edasi kui võtame kalapüügi järvedest, siis on seal lugu teisem, seal on kalasorte vähem ja sellepärast ka nende liigitamise võimalus parem. Kui aga merest kalapüüdjatelt nõutakse, et neil peab iga kalasordi peale isepüümis olema, siis on see võimata. Kui kalamees läheb vimma püüdma, ja koha poeb mutti, siis mis kalamees võib sinna parata? (V a h e l h ü ü e.) Kui kalamehel väikesed angerjad on püümisesse sattunud, peab merelaskma. Aga kui alamõõduline kala õnge otsa hakkab ja sinna sureb, ega siis kalamees süüdi ei ole. Kalale ettevaatust dikteerida ei saa (N a e r.)

Härra Joonast huvitas kalaekspord ja kalakauba väljaveo kontroll. Ma juba puudutasin seda, et meil kalaekspordi alal on katseid tehtud ja ka tegutsetud. Kalameeste riikliku laenufondi seaduse § 1 p. 2 on öeldud, et kalameeste ühingutele ja nende liitudele võimaldatakse laenusid sellest fondist. Meie teame, et meil oli „Kesk-Kala“, kalameeste ühingute liit, mõlemad on nad hingusele läinud. „Kesk-Kala“ kohta meie teame on Riigikogus õige suured kõnelused olnud. Riigil tuli 4.300.000 senti maha kustutada lootusetu võlgu. Kuidas kalameeste ühingu liiduga lugu, kalamehed räägivad, et neid ka seal olevat püüatud. (V a h e l h ü ü e.) Meie näeme, et kalameestel on umbusk: ühelt-poolt on „Kesk-Kala“ ja kalameeste ühingute liidu juhtivate tegelaste saamatus, ja teiselt poolt tegelased ütlevad, et krediitpuudus on see olnud, mis pole võimaldanud kalade ekspordis võitlust pidada eraeksportööridega.

Nüüd edasi. Kui meie vaatame, et raskusi on ju sünnitanud kalameestele nii „Kesk-Kala“ kui ka kalameeste ühingute liidu kokkuvarisemine, ega siis sellepärast ei saa öelda, et kalamehed peaksid oma ühistegevusest loobuma, peaksid jätma kala eksporteerimise eraäride, eraiskute, võimkonda. Meie teame, et eraiskud, kes kalu ostavad, maksavad oma heaksarvamise järgi, ja kala hinnast oleb ometi kalamehe saagi tasuvus. See-pärast on üksikud kalameeste ühingud pööranud palvega maatulundusekapitali poole, et maatulundusekapital võimaldaks laenu kalameeste ühingutele kalade eksporteerimiseks. Kui võtame näiteks Pärnu kalameeste ühingud „Meri“ ja „Jahta“, Raeküla „Laine“, siis näeme, et need ühingud oma liikmete kalu siiski eksporteerivad, ja selletõttu kalamehed oma kaladest korralikuma hinna saavad, kui eraeksportöörid oleksid maksnud. Kalaekspordi peale peaksid nii Majanduse- kui ka Välisministerium rohkem rõhku panema. Peaks leidma kalale turgu peale Poola- ja Saksamaa veel mujale. Kui vaatame Poola turgu, siis näeme, et Poola tollisoo-

dustus Eesti kalale on antud kaheks kuuks, nimelt maiks ja juuniks. Meritindi 100 kg pealt on tolli alandatud sel ajal 10 zloti peale, endise 65 zloti asemel. Meie teame aga, et sel ajal, millele soodustus antud, ei ole enam Pärnu lahes tindipüüki, sest püük on 1. maiks möödas. Ja sellepärast ei tunne kalamehed-tindikalapüüdjad mingit abi sellest soodustusest, vaid nemad ütlevad, kui see tollisoodustus suudetakse maksma panna 15. märtsist kuni 15. maini, siis oleks see kasuks Eesti kalamehele. Muidugi iga riik kaitseb oma majandust, olgu see põllumajandus või mõni muu haru. Ka Poola olevat seletanud, et tema ei saavat teisiti vastu tulla, sest kui Poolas omal kalapüügi hooaeg on, siis ei saa teiste riikide kaladele tollisoodustust anda, kuid kui seal kalapüük väheneb, siis võimalus oleks Eesti kalal soodustatud tolliga seal turule pääseda. Kuid sel ajal jälle väheneb Eesti kalapüük, ja sellega ei ole kalamehed suurt midagi võitnud.

Edasi. Kui nüüd vaatame kalakauba väljaveo kontrolli seadust, siis ei selgitanud meile ministeeriumi esindajad komisjonis selle kohta midagi, võib-olla nemad ehk siin ütlevad, kes saavad, kui see seadus vastu võetakse, kalakauba väljaveo kontrolli teostama, kas selleks pannakse ametisse uued ametnikud või antakse see kalaasjanduse instruktorite või loomakarstide võimkonda, ja kas selle teostamisega ühenduses on mõned niisugused kulud, mis võib-olla muutuvad koormavaks, kui mitte just koormavaks, siis raskendavad meie kalameeste seisukorda selles mõttes, et uued maksud peale pannakse. Iseenesest kalakauba kontroll on tarvilik. Nii on möödunud aastal Pärnust kalasaadusi Saksamaale läinud, ja mõne aja pärast on tulnud teated, et teatud hulk kalu on tulnud hävitada sellepärast, et olevat halvad olnud, ja kui pärast selgitatud, missuguse seltsi kalad need olid, siis tuli välja, et Raeküla „Laine“ omad. Kuid peab tähendama, et see selts sama saadetusega mitte üksinda Saksamaale kalu ei saatnud, vaid ka mujale. Mujal aga olid kalad olnud kuulu järgi toiduks kõlblikud. Tähendab Saksamaal oli niisugune viperus juhtunud. Kontroll on igatahes tarvilik, ja kui kontroll on kala heaks tunnistanud, siis sekeldused välismaadega jäävad ehk ära. Kas siin aga uusi ametnike juurde tahetakse võtta ja kalameestele uusi makse peale panna, selle üle võib-olla ehk härra Põllutööminister annab siin seletust.

Aruandja M. Martinson (lõpu sõna): Härra Fuks tähendas oma kõne lõpul, kas ei too see seadus kalameestele uusi makse juurde ja kuidas Põllutöömi-

nisteerium kala väljaveo kontrolli mõtleb teostada. Komisjonis seletati seda valitsuse esindaja poolt selgelt, ja ka seaduse seletuskirjast võib seda leida. Selle seaduse täitmine ei too mingeid uusi kulusid ei ministeeriumile ega valitsusele juurde. Uusi ametnikke Põllutööministeerium selle ala tarvis ei kavatses võtta, sest praeguste töajadudega saadakse läbi. Pealegi värskekala vedu sünnib kevadel, soolakaala ja konservide väljavedu aga sügisel.

Suurem osa härra Fuks'i kõnest oli pühendatud Kalapüügi seadusele, mis käesolevat seadust ei puuduta, ja õieti härra Fuks sihtis sinna poole, et oma kõnega püüda rohkem kalamehi kui kalapüüki korraldada. Kuna püügiseadus on endise koonduse põllutööministri aegne seadus, siis selle juures meil ei maksa pikemalt peatuda, ja mina jään oma endise ettepaneku juurde: käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

12. Pedagoogiumide seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja L. R a u d k e p p: Pedagoogiumide seadus esitati eelmise valitsuse poolt. Praegune valitsus asus umbes samasugusele seisukohale nagu eelminegi. Raskemaks punktiks, milles vaated lahku läksid eelmise ja praeguse valitsuse vahel, oli küsimus, kas selle seadusega on ühenduses seminaride täieline või osaline sulgemine. Sellest määrain pärastpoole.

Pedagoogiumide seaduse väljatöötamise käik nõudis õige palju aega selle tõttu, et seisukohad selle kohta, missuguse hariduse omandaksid endale õpetajad, ei olnud mitte kohe selged. Hariduseministeeriumis pooldati rida aastaid seda vaadet, et algkooliõpetajad saaksid pedagoogilise ettevalmistuse ainult õpetajate seminaris. Aga siis juba oli liikvel mõtteid ka õpetajate eneste keskel, et seminaride kõrval võiksid olla niisugused õpetajate ettevalmistamise asutused, kuhu võiksid asuda keskkooli lõpetajad. Üks õpetajate kongress võttis seisukoha ja pooldas seminaride kõrval ka pedagoogiumide elluviimist. Nüüd oleme niikaugele jõudnud, et seminaride kõrval võib ellu kerkida ka pedagoogium. Kui suur võiks olla pedagoogiumide arv, see ei ole seaduses ette nähtud. Pedagoogiumide arvu võib ära määrata Vabariigi Valitsus oma äranägemise järgi. Kas on otstarbekohane, et keskkooli lõpetajad võiksid astuda vastavasse pedagoogilisse asutusse, et omada õpetaja kutset, — see küsimus on nüüd

viimaks sel kujul lahendatud, et Hariduseministeerium ja Vabariigi Valitsus on jaatavalt sellesse suhtunud.

Vabariigi Valitsuse poolt esitatud pedagoogiumide seaduses tehti mõned muudatused haridusekomisjonis. Seal arutati põhjalikult küsimusi, kes pedagoogiumi võib astuda, missugused harud oleksid pedagoogiumis, ja missugused õigused antakse pedagoogiumi lõpetajaile. Mõned paragrahvid ei olnud päris selged, need arutati komisjonis põhjalikult läbi ja anti neile selge redaktsioon ja liigitus. Igatahes mõjus selle küsimuse jaatavaks otsustamiseks kaasa see asjaolu, et igal aastal lõpetab meil keskkooli üle 2.000 noore inimese. On siis väga loomulik, et sealt võib saada tööjõude, kes rakendaksid ennast pedagoogilisse töösse. Pedagoogiumi kursus kestaks kaks aastat. Ka leiti, et keskkooli lõpetajad saavad võorkeeles parema ettevalmistuse, mis on igatahes tähtis. Arusaadav, et pedagoogiline ettevalmistus ei tohi pedagoogiumis madalamal seista, kui praegustes seminarides. Pedagoogiumi võetakse vastu noori inimesi põhiharusse ja eriharudesse. Põhiharu valmistab ette algkooliõpetajaid. Eriharudesse, kus õpetatakse eri- ja oskusaineid, võetakse vastu esiteks eriainealise gümnaasiumi lõpetajaid, teiseks tehnikumi ja riigi kunsttööstuskooli lõpetajaid ja kolmandaks vastavate kutsekoolide lõpetajaid, kellel keskkooli haridus. Siis on meil veel nüisuguseid kutsekoolide lõpetajaid, kes on ilma keskkooli hariduseta, kuid kes töötanud vähemalt ühe aasta oma erialal. Neid võetakse pedagoogiumi eriharudesse vastu. Eelmine valitsus kavatses, et sellele liigile, keda praegu nimetasin, oleks veel olemas ettevalmistuseklass pedagoogiumis. Haridusekomisjon ei ühinenud sellega, vaid leidis otsekohe kohasema olema, osalt krediitide pärast, et sellesse viimasesse kategooriasse kuuluvatele noortele inimestele korraldataks täiendavad eksamid, mille üksikasjad määrab kindlaks Hariduse- ja sotsiaalministeerium. Selles pedagoogiumi seaduseelnõus, mis esitati eelmise valitsuse poolt, ei olnud algkooliõpetajate ettevalmistus üldhariduslikkude õppeainete õpetamiseks küllalt esijoonel tõstetud. Haridusekomisjon märkis käesolevas seaduseelnõus eriti, et pedagoogiumi tähtsamaks tööks on ettevalmistada pedagoogilisele tegevusele algkooliõpetajaid, aga peale selle veel oskuskooliõpetajaid.

Mis puutub oskusainete lõpetajaisse, siis teostub nende ettevalmistus kahes kategoorias. Need eriharude lõpetajad, kes saanud keskkooli hariduse, gümnaasiumi hariduse, saavad õiguse õpetada kõiki aineid algkoolides ja üldhariduslikke aineid täiendusekoolides ja neis kutse-

koolides, kus õpetajaile ei nõuta kõrgemat haridust; kuna need eriharude lõpetajad, kellel puudub keskkooli haridus, võivad õpetada peale oma eriainete kõrval ka küll teisi aineid, kuid, mis on lähedased nende eriainetele. Raskusi tekitas küsimus, kas need noored inimesed, kes on lõpetanud erilaadilise gümnaasiumi ja kutsekooli, kas nad suudaksid omandada niivõrt humanitaarse hariduse ja erilise pedagoogilise hariduse, et nad võiksid õpetada ka üldhariduslikke aineid algkoolides ja täiendusekoolides. Leiti, et see võimalus peab tingimata olema. Selle üle oli põhjalikke vaidlusi, ja komisjoni liikmed olid sellest väga huvitatud, et algkooliõpetajate pedagoogiline ja üldhariduslik tasapind selletõttu mitte kuidagiviisi allapoole ei laskuks, et ka kutsekoolide ja eriainete koolide lõpetajad võiksid kas täies ulatuses või osalises ulatuses õpetada algkoolides ja täiendusekoolides üldaineid.

Eelmise valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus oli peatükk pealkirja all „Pedagoogiumi õigused“. Selles peatükis oli 4 paragrahvi, ja neis paragrahvides oli ära märgitud, et pedagoogiumil on õigus pidada oma pitsatit, ja oli ära tähendatud veel kõiksugu soodustusi tempelmaksu ja õppereisidest osavõtmise ning õppevahendite muretsemise suhtes välismailt. Komisjon leidis, et need paragrahvid on saateparagrahvid, välja arvatud paragrahv, mis käsitleb pitsatiküsimust, ja nõutas ka vastava arvamuse üldkomisjonist; üldkomisjon leidis, et need paragrahvid, milles ülalnimetatud õigused on ära märgitud, on liigsed, sest sisult ei ütle nad midagi, vaid nad on ainult saateparagrahvid. Selle seisukohaga ühines haridusekomisjon ja jättis need paragrahvid kõik välja, ainult paragrahv, mis käib pitsati kohta, asetati ettepoole. Nii et kogu VI peatükk — pedagoogiumi õigused — jäi seega hoopis välja.

Palju mõtteavaldusi oli selle kohta, kas käesolev pedagoogiumi seadus määrab ära ka õpetajate seminaride saatuse. Leiti, et seda pole vaja järeldada, pedagoogiumi seaduse elluviimine kuulub Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ning Vabariigi Valitsusele, ja Vabariigi Valitsusele jäeti vabad käed oma äranägemise järgi otsustabekohasuse nõudel siin viia ellu see seadus kas sel kujul, et avatakse üks pedagoogium või avatakse neid rohkem. Riigikogule on sama seaduse teise paragrahvi põhjal jätud võimalus, et tema siin võib otsustavalt kaasa rääkida, kui selle või teise seminari küsimus tuleb päevakorra. Komisjoni enamus igatahes pooldas seda vaadet, et üks või paar seminari võiksid edasi töötada. Ei ole otstarbekohane, et läbi viidaks järske murranguid, nii nagu endisel ajal otsustati pidada ai-

nult seminari õigustatuks õpetajate ettevalmistuse asutuseks ja kõige otstarbekohasemaks. Kas siis tõesti nüüd peab järsku asuma sellele seisukohale, et kõige otstarbekohasem õpetajate ettevalmistamise asutus on pedagoogium? Leiti, et mõlemad õppeasutused võiksid töötada kõrvuti, et rohkem saada kogemusi ja vastavalt neile kogemustele aastate jooksul teha enam-vähem lõplik otsus, missugune õppeasutus on otstarbekohasem. Kolme aasta eest avati Tallinna pedagoogium. Kuidas suhtub praegune seadus Tallinna pedagoogiumi seadusse? Igatahes käesolev seadus, kui ta vastu võetakse, lõpetab seega ka Tallinna pedagoogiumi olemasolu. Tallinna pedagoogium oli ainult ettevalmistav samm praeguse pedagoogiumide seaduse väljakujundamisel. Tallinna pedagoogiumi peasihiks oli ette valmistada pedagoogilisele tegevusele kutse- ja oskusainete õpetajaid. Muu seas võib ta ka ette valmistada algkooliõpetajaid. Kuid see õigus anti Tallinna pedagoogiumile alles tookordses hariduskomisjonis, kuna tookordne Vabariigi Valitsus pooldas vaid seda, et Tallinna pedagoogium ette valmistaks ainult oskusainete õpetajaid. Tegelikult on Tallinna pedagoogiumi tegevusse võetud vähemusrahuste õpetajate ettevalmistamine algkooliõpetaja kutsele, kuna üldse Eesti algkoolidele Tallinna pedagoogium ei valmista ette õpetajaid, vaid ainult kutselisi oskusõpetajaid.

Tuleks veel nimetada, et seaduses tehti mõned redaktsioonilised parandused, mis ei ole olulised. Vaieldi selle üle, kas pedagoogiumide seaduse pealkirjaks ei oleks sobivam „pedagoogiumi seadus“, sõna „pedagoogiumi“ ainsuses, aga lõppudelõpuks leiti, et see ei ole oluline. Võibolla, et vaja on avada teisi pedagoogiume ja sõnavorm „pedagoogiumide“ — mitmuses — kuidagiviisi ei taha ära määrata, et tingimata neid peaks vähemalt kaks olema, vaid sellega on ainult koolitüüp ära tähendatud.

Tähtsaks osutus ka see põhimõte, mis selles seaduses on läbi viidud, nimelt et kutsega õpetajale õiguseandmine õpetada üldhariduslikke aineid ka algkoolides, võimaldab, et meil õpetamine algkoolides muutub praktilisemaks. Seda tuleb tingimata tervitada, ilma et sealjuures oleks põhjust karta, et üldhariduslike õppeainete õpetamine kuidagiviisi selle all tohiks kannatada.

Nende seletuste järele ja komisjoni otsuse põhjal teen ettepaneku, pedagoogiumide seadus I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Vaheaeg kl. 18.48 min. — kl. 19.13 min.

Koosolekut juhatab teine abiesimees
R. Penno.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach.**

13. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja H. Martinson'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees **J. Soots.**

(Pealkiri.)

O. Kask: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui mina tänasest täpselt nädal aega tagasi ettepaneku tegin, seaduseelnõu anda hariduskomisjonis, siis leiti seaduseelnõu väga kiire olema ja ei pidanud aega olema, et seda komisjonis arutada. Kuid vahepeal ei ole Riigikogu koosolekut olnud ja on nii välja kujunenud, et tänaseni on niisamuti seitse päeva mööda läinud, ning oleks võinud selle aja jooksul seaduseelnõu hariduskomisjonis kaaluda. Kuid Riigikogu ei ole seda teinud. Ma olen seepärast, auväärt Riigikogu liikmed, sunnitud seaduseelnõu pealkirja juures pikemalt peatuma. Meie oleme sunnitud olnud tihti väga raskeid ja halbu seadusi vastu võtma mitmesugustest seisukohtadest, nii riigimajanduslikest kui ka teistest, tingitult. Kuid pean ütleva, et nii halbu seadust ei mäleta Riigikogu vastu võtnud olema, nagu praegune on. See seaduseelnõu puudutab väga teravalt tervet rida asjaolusid. Ta puudutab tervet meie keskkooli-politikat üldse. Mul oli au juba riigi eelarve-vaieluste puhul sõna võtta meie keskkooli-politika kohta, mõned mõtted avaldada, ja kahjuks on need kartused, mida ma tol korral avaldasin, täide läinud, ja ma olen sunnitud natukene pikemalt peatuma ja rohkem alla kriipsutama seda suunda, mis meie arvates õige ei ole.

Meil on praegu Eestis 48 keskkooli; neist on 2 riigikooli, 38 avalikku keskkooli ja 8 koolivõrku võetud õigustega erakeskkooli. Peale selle töötavad veel 5 erakeskkooli õigustega õpilastele ja 11 õigusteta erakeskkooli. Tähendab on 48 keskkooli, kas need on riigi avalikud keskkoolid või õigustega erakeskkoolid, kus riik õpetajatele palka maksab. On selge, et oleme keskkoolide-politikas liiga kaugele läinud, ja keskkooli on meil rohkem kui tarvis. Sõja-aastad ja sõjaolud, kus algkooliõpilaste arv vähenes, tõi selle kriisi keskkoolile üle. Selge on, et keskkoolides on praegu õpilaste puudus. Meil on terve rida õigustega kui ka õigusteta keskkooli, kes peavad sarnast politikat ajama, et otsida enesele õpilasi, korjata neid ja katsuda

kõiksuguste abinõudega ligi tõmmata, mis aga meie haridusepoliitikas soovitatav ei ole. (V a h e l h ü e.) Võib-olla üksikutes kohtades. Üldse on aga teada, et on sarnaseid keskkooli, kes õpilaste puuduse all kannatavad, ja kus katsutakse õpilasi ligi meelitada, et mitte keskkooli sulgemisele vastu minna, mis normaalkäik oleks. Selge on, et hariduseministeerium peaks kindla kavaga meie hariduse ümberkorraldamise poliitikat teostama. Mul oli au juba eelarve-vaieluste puhul selle peale tähelepanu juhtida, et endisel hariduseministril härra Hünerson'il oli kindel kava. Siin on kahju, et see kindel joon teatud ajaks katkestatud on. Õelda, et riigikassa seisukord on raske, et raha ei ole, siis viskame õige need kulud omavalitsuse kanda ja ütleme siis, koondage ise ja tõmmake kokku. Seda poliitikat peab juhutama kindlasti keskkohast, ja keskkoolidevõrgu ümberkorraldamine peab sündima kindla plaani järele.

Kui eelmise valitsuse ajal eelarve esitati, siis võidi lahku minna mõne kavatsuse juures. Hariduse- ja sotsiaalminister Hünerson'i ajal avaldati teravat kriitikat, et õppemaksu tõstmist heaks kiita ei saa. Kui eelnõu seletuskirja vaatame, siis on seal ette nähtud, mis muutmisele pidi tulema. Seal oli ette nähtud seletus ka selle vähendamise kohta. Seaduse § 26 ise aga jäi muutmata. Valitsus ei kavatsenud esitada seda muutmise kava. Nüüd ma katsun, auväärt Riigikogu liikmed, suuremate puuduste peale näidata. Mõned suuremad arusaamatused on selles seaduseelnõus üles kerkinud, kuid haridusekomisjon ei peetud tarvilikuks seda seaduseelnõu anda. Seaduse algusel näiteks paistab silma juba § 10 juures, et ei ole selge näiteks see redaktsioon: „Erandjuhtudel võib maa-alkoolide õppejõudude arv ületada klassikomitee arvu, kusjuures sel korral makstakse õppejõududele-tunniandjatele tundide arvu järgi iga nädalatunni eest $\frac{1}{30}$ § 4 tähendatud palgast“. Ei ole selge, kes otsustas, üldse on see õige udune. Kuid see on üks väikesema tähtsusega puudus. Nüüd edasi järgmine lause: „tundide eest, mis õpetaja annab üle 28, tasu ei maksta“. Tekib küsimus, kes võib sundida õpetajat võtma tunde üle 28. See ei ole kuskil seaduses ette nähtud.

Edasi. Kuidas on lugu lisatundidega muudes koolides, näiteks väikesemates linnades, kus keskkoolide ja algkoolide kõrval on kutsekoolid? Näiteks Pärnus on naiskutsekool ja tööstusõpilaste kool. Seal on eriainetega õpetajad teistest koolidest, kuid nende tundide arv on ainult 2—3 kutsekoolis. Nüüd tekib küsimus, kui neile eriainetega õpetajaile lisatasu tundide eest ei

maksta, siis nendesse kutsekoolidesse üldse tunniandjaid ei leidu.

Edasi § 11 paistab mulle, et see endine alus, mis õieti juba Asutava Kogu ajal sisse võeti seminaride suhtes, peaks muutmisele tulema. Kui on algkooliõpetaja normaaltundide arvu tõstetud mitme seadusega, siis on siin jäetud tundide arv muudatuseta, ja seminarides näiteks määratakse õpetajate normaal-tunniarvuks nädalas 20. Seminaride algkoolides ei ole see millegagi põhjendatud. Kui on igalpool koondamine, siis võiks ka siin vabalt tundide arvu tõsta 25 peale, sest seminari algkooli osas aitavad seminari kasvandiõpetajaid nende töös, nii et õpetajal erilisi raskusi ei oleks. Nii et ka siin peaksid teatud korrektiivid ette võetud saama.

Mis aga väga huvitav praeguses seaduseelnõus välja on kukkunud see on nimelt see, et § 32 põhjal „asetäitetundide eest saadavat tasu ei arvestata (§ 22) perekonna-abiraha saamise õiguse määramisel, kuid lisatundide tasu (§ 21) arvestatakse“. Siin selgub huvitavaid asjaolusid, kui see paragrahv tegelikult maksma pannakse. Järelikult õpetaja saab perekonna-abiraha ainult suvel. Näide: keskkooliõpetaja kahe lapsega, palgaaste 13, palk Kr. 130.— kahe lisatunni eest Kr. 10.40, kokku Kr. 140.40, saab perekonna-abiraha 16 krooni kuus ainult suvel.

Siis ei ole selge ka § 21. Kas algkoolide õpetajad linnades käivad selle paragrahvi alla? See paragrahv ütleb, et üle §§ 10, 11, 13—16 tähendatud tundide normaalarvu, kuid mitte üle 15% õpetaja tunninormist, võib õppejõud tarbekorral anda lisatunde. Milleks just 15%? Varem oli 25%. Algkooliõpetaja ei saa niikuinii lisatasu tundide eest. Keskkooliõpetaja võib anda kuni 15%, s. o. 3% tundi nädalas. Nii et see vahe paistab neil olema.

Mille juures ma pikemalt peatuda tahan on § 26, mis on olulisem terve selle seaduseelnõu juures. § 26 kõlab järgmiselt: „Avalikkude keskkoolide ja õigustega erakeskkoolide õppejõudude palgast, lisa- ja asetäitetundide tasust kannab riik 80% ja kooli ülalpidaja 20%“.

Avalikkude kutsekoolide ja õigustega erakutsekoolide õppejõudude palk, lisa- ja asetäitetundide tasu on tervelt riigi kanda.“

See on väga suure ulatusega muudatus, mis praeguse seadusenovelliga ette pannakse. Eelarves on ette nähtud 27 miljonit senti ehk 270 tuhat krooni, mis ette nähtud kooli ülalpidaja kanda. Juba eelarve-komisjonis kui ka Riigikogus juhiti sellele tähelepanu, et sellega eelarvesse auk kujuneb. Samuti olen juhtinud sellele tähelepanu, et selle paragrahviga seadust

täita ei saa. Siin kujuneb tõesti võimatu olukord välja. Selle eelnõuga tahetakse 20% keskkooliõpetajate palkadest panna keskkooli ülalpidaja peale, arvates 1. aprillist s. a. 1. aprill on möödas, ja 20-dal kuupäeval on nende koolide õpetajate täispalk riigi poolt välja maksetud. Kõik omavalitsuste eelarved on vastavate omavalitsuste seaduste põhjal vastu võetud, ja kui just veel pole vastu võetud, siis pidid vähemalt vastu võetud olema nii maavolikogude kui linnavolikogude poolt. Omavalitsuste eelarved on kõik praegusel ajal kokkuhoidmise tähe all kokku seatud, sest kui riigil tulud vähenenud, ei saa ometi tulud tõusta, kui maksujõud väheneb, vähenevad seetõttu ka omavalitsuste tulud. Omavalitsused on suurte kärpimistega oma eelarvet suutnud tasakaalu viia, muu seas vähendades ka hariduslikke kulusid. Eelarved on nüüd vastu võetud ja vastavas seaduslikus korras täitmisele määratud. Nüüd tuleb Riigikogu ja paneb tagasipööratud jõuga omavalitsustele teatud koorma peale. Siin võib tekkida säärane olukord, kui ei muudeta vastavaid omavalitsuste seadusi, ja kuna ei saa sundida, sest missuguse seadusega saab sundida, et tagasipööratud jõuga peavad omavalitsused teatud koorma enda kanda võtma, et omavalitsused peavad laenu tegema. (V a h e l h ü ü e.) Nii et siin kujuneb väga raske olukord, mis suuri segadusi meie omavalitsuste eelarvetesse loob. Ma räägin sellepärast omavalitsustest, et suurem osa meie keskkoolidest on omavalitsuste omad. Võime aru saada, et võib-olla Vestholm'i eragümnaasiumis — selle lugupeetud direktor istub siin Riigikogus, tema ei taha vististi praegu sõna võtta. temal oleks raske siin rääkida — käivad jõukamate vanemate lapsed ja neil on võib-olla kergem vahet katta. Kuid avalikkusesse keskkoolidesse tuleb algkoolist õpilasi kõikidest kihtidest ja just väga palju vaesemate vanemate lapsi. Kui nüüd aga tahetakse nende ülalpidamine viia ministrieriumi pealt omavalitsuste peale, siis sunnib see tõstma õppemaksu ja väga rängalt tõstma. Õppemaksu ei saa aga enne 1. augusti tõsta, sest kõik koolidega ühenduses olevat seadused on seotud 1. augustiga. 1. augustist peale võivad kohapealsed omavalitsused, koolide ülalpidajad, kooliharused ühendada, klasse koondada, õpetajaid vallandada ja õppemaksu tõsta. Kuni 1. augustini ei ole aga ühelgi kooli ülalpidajal õigus muudatusi ette võtta. Kui seda tehakse, siis tuleb terve rida koole puudutavaid seadusi muuta. Ma puudutaksin siin üht lugupeetud kooli, nimelt Tartu suuremat gümnaasiumi, Eesti noorsoo kasvatuses tütarlaste gümnaasiumi. See kool on eraseltsi ülal pidada. Kui aga käesolevas seaduses ettenähtud

eelarve vastu võetakse, siis pannakse sellele koolile suur koorem peale, ilma et tulud näha oleks, ning koolil ei jää teist teid üle, kui peab õppemaksu tõstma ja seda muidugi 1. augustist arvates, sest enne ei saa teiste seaduste põhjal seda teha. Nii et ikkagi tekib siin teatud auk sisse, nimelt neljakuune auk, 1. aprillist kuni 1. augustini, ja seda ei saa millegagi katta. Kui seda viia üle omavalitsuste peale, tuleb omavalitsustel seda tagantjärele katta, kooli ülalpidajatel tuleb teha laenu ehk muud abinõud tarvitusele võtta. Lugupeetud Riigikogu liikmed, kas see on õige tee? Kui riigil on raske seisukord, siis on see ka omavalitsustel, ja seepärast on paratamatult tarvilik õppemaksu tõsta. Kui jagada 27 miljonit senti, mis on võetud selleks eelarvesse, kolme peale, sest neli kuud on üks kolmandik aastat, siis see 9 miljonit senti on ikkagi vähe selleks otstarbeks, ehkki öeldakse, et tingimata on tarvis just 9 miljonit. Lugupeetud Riigikogu liikmed, kas võime kätt südamele pannes öelda, kas meil küllalt ei ole soomustatud фонде, kas meil ei ole küllalt sarnaseid seadusi, mis antud siis, kui ajad kergemad on. Kas peame oma koolipolitika sassi ajama ja kõik omavalitsuste eelarved tasakaalust välja viima, et seda 9 miljonit senti katta? Meie võime leida, et see summa hariduseministrieriumi jaoks liiga suur on. Kuid riigi eelarve on ometi 8 miljardit suur. Võib-olla eelarvet ei saa täiel määral täita, kuid 9 miljonit senti peaks ülekantav olema mõne teise ministrieriumi arvel. Kui on teadmata, kas seda eelarvet katta saab, siis edaspidi tuleb see ikkagi kustutada ja katta. See on esiteks.

Teine asi on see, et selle koorma tagantjärele omavalitsuste peale panemine on ebaõiglane selles mõttes, et meie omavalitsused ei ole kõik ühejõulised. See võib väga imeliku seisukorra üle riigi luua. On teada, et üksikud linnad ja maakonnad on jõukamad, kuid on ka maakondi, kes raskuste all kannatavad, ja tagajärjed on need, et nad peavad sulgema terve kooli, et mitte väljapääsematusse seisukorda sattuda. Ja lõppude-lõpuks tuleb ministrieriumil ikkagi see vahe katta, kui ei saa kooli määrata sulgemisele.

Meie teame veel, et keskkoolid oma tasapinnas väga lahku lähevad. Mul on olnud võimalus pikemat aega koolivalitsuse juhatajana tegutseda, kus selgunud on, et meie keskkoolid üksteisest väga rängalt lahku lähevad, mida näeme ka statistilistest andmetest. Meil on tugevamaid koole ja on ka võrdlemisi nõrku koole. Kas on siis haridusepolitika seisukohalt õige, et võib paremad koolid sulgemisele määrata, ja koolid, mis nõrgad on tagajärgede poolest, võivad teisel teel edasi tegutseda? Nii et siin on asjaolu, mis üksikud nõrgemad

omavalitsused raskesse seisukorda paneb ja sunnib niisuguseid samme astuma, mis meie haridusepoliitikas soovitud ei ole. Toon mõne näite, missugused tagajärjed annaks praegune seaduseelnõu. Võtame näiteks meie linnad. Meil on mõned üksikud linnad, nagu Tallinn ja Tartu, kus palju keskkooli. Võimalik, et need linnad võivad koondamist ette võtta, sest nad on jõukamad ja otsivad omale mujalt tulusid, et raskustest üle saada. Nüüd on lugu nii, et õpilastele, kui võtame kulud, mis katta tulevad 1. augustist peale, tuleks õppemaksu tõsta 100%. (V a h e l h ü ü e.) Hädaoht on seejuures selles, et see õppemaksu tõstmine, mis ühtlaselt ei saa läbi viidud üle riigi, riivab väga palju kehvemaid kodanikke. Õppemaks on ühes keskkoolis palju suurem kui teises, see ei ole põrmugi ühtlaselt jaotatud. (V a h e l h ü ü e.) Ma toon ühe näite Pärnu linna kohta. Selle linna kohta armastatakse rääkida, et see on rikas linn, jõukas linn, ja ei saa olla arvamist, et ta ei saaks raskustest üle. Kui võtta Pärnu gümnaasiume, kus paljud riigitegelased oma hariduse saanud, siis teeb õppemaks kahe gümnaasiumi kohta välja aastas 16.670 krooni. Sellest läheb kehvemate õpilaste õppemaksust vabastamiseks 2.484 krooni. nii et õppemaksu jääb umbes 14.000 krooni. Kui nüüd võtta palk ja 20%-line vahe, siis on palk 57.507 krooni. Ja kui sellest võtta 20%, mis omavalitsused maksuma peavad, siis tuleb samuti ligi 14.000 välja. Nii et umbes see summa tuleb omavalitsustel eelarves juurde. On selge, kui ainult õppemaksu teel seda reguleerida, et siis tuleb õppemaksu 100% tõsta. Loomulik, kes vähegi meie olusid tunneb, kes rehkendab sellega, et meie ei saa sulgeda keskkooli kehvemate vanemate lastele, see peab ütlema, et ei saa sarnasest õppemaksu tõstmisest juttugi olla. Omavalitsustel tuleb teist teed otsida, kust seda puudujääki katta. Aga meie teame, et praegusel raskel ajal tulud vähenevad, ja seepärast ei leita nii kergelt võimalust neid tulusid mujalt saada. Siin ei saa nii kergelt seadusi anda, mis meie omavalitsused täitsa väljapääsemata seisukorda paneks ja nende eelarved tasakaalust välja viiks.

See ei puuduta mitte üksi linnasid, vaid ka maaomavalitsusi, ja ma pean seda küsimust niivõrt tähtsaks, et ma lühidalt ühe osa maaomavalitsuste liidu märgukirjast, mis saadetud Hariduse- ja sotsiaalministrile ja Riigikogu rühmadele, ette loen.

Ka maaomavalitsuste liit leiab selle seaduseelnõu täitsa vastuvõtmata olevat, ja andis järgmise märgukirja eelnõu § 26 kohta, et see „veeretab vastutuse õppemaksu suuruse eest kooliülevalpidaja oma-

valitsuse peale, sest õppemaksu tõstmine on selle seaduse elluviimise paratamatu tagajärg, kuid omavalitsused paneb ta võimatusse seisukorda, rääkimata selle seaduse mõjust keskkoolide võrgu väljakujunemise peale. Kõikide omavalitsuste eelarved on juba vastuvõetud ja nendes puuduvad krediidid keskkoolide õpetajate paljade maksmiseks, mispärast omavalitsuste peale pandava keskkoolide õppejõudude palgast osa maksmine 1. aprillist s. a. osutub täiesti võimatuks. Eeldus, et omavalitsused teostavad Vabariigi Valitsuse endise kavatsuse, tõsta õppemaksu, ei lahenda küsimust, sest õppemaksu saab tõsta ainult tuleva kooliaasta kohta, mille õppemaksud heal juhul tulevad kokku alles jõuluks. Üle poole aasta ei ole omavalitsustel millegiga keskkoolide õppejõududele oma summadest palka maksta, kui lisakrediidid eelarvesse võetakse õppemaksu kõrgendamise näol. Et õppemaksu kõrgendamine õpilaste arvu tuntavalt alandab ja see omakorda osa keskkoolide sulgemise peale välja viib, see on selge, kuid see tulemus võib keskkoolide võrgu väljakujundamise täiesti juhulikuks teha. Sellepärast oleks palju kindlam abinõu kulude kokkuhoius keskkoolidest tarviliku osa otsekohene sulgemine.“ Nii et ka maaomavalitsuste liit protesteerib sarnase seisukorra vastu, mis praegu tahetakse luua kõigi omavalitsuste suhtes. Nagu ma juba tähendasin, mõjub see linnades veel suuremas ulatuses, sest linnades on rohkem koole.

Nüüd on üks küsimus. Siin võidakse ette heita ja vaielda, et vaadake, eelarvet tuleb täita, eelarvesse tuleb muidu auk sisse, ei ole teist teed. Majanduseministeerium nõuab ja see tuleb läbi viia. Majanduseministeerium on pannud maksma kindla kokkuhoiu-süsteemi kulude väljandmisel. Selge on, et meil paljude ministeeriumide juures võib veel kokku tõmmata, kui raske aeg, ja peamegi kokku tõmbama ja seda terve eelarve täitmise juures kuni aasta lõpuni. Ma ei taha ettepanekut teha, et see summa peaks tulema maanteede alalt, aga ma toon ainult võrdluse, mis tähendab see vahe, kui siin on 9 miljoni sendiga tegemist, ja kui see 9 miljonit senti teeb välja 4½ kilomeetrit uut kiviteed. Jagage see kümne maakonna, Tallinna ja teiste linnade peale ära, siis tuleb mõnisada sülta kiviteed. (V a h e l h ü ü d e d.) ja ma arvan, kui meil on 350 miljonit eelarves maanteede peale... (V a h e l h ü ü d e d.) Härra Tonkman, kui Teie tahate õiglane olla, siis kärpige ka sigade pensioni, aga ärge tulge hariduseala kärpimisega. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma kuulsin, et hinnad on tõusnud, siis ka pension väheneb. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei ole ettepanekut teinud, aga

ma olen toonud võrdluse. Kujutage ette, kui meil 350 miljonit läheb teede peale, ma ei eita, et seda on tarvis teostada, aga Teie teate, härra Tonkman, kuipalju on läinud masinate peale, kuipalju on läinud kõrvalharude peale. Masinate alal on igatahes liialdus olnud. Nüüd on kindel piiramine, et neid juurde ei võeta. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tee ettepanekut, aga ma toon võrdluseks teiste ministriumide summad. Kui 350 miljonist võtate maha 10 miljonit, siis jääb järele 340 miljonit. Igas maakonnas jätta 200 sülta raskel ajal kiviteed tegemata ei tundu nii raskena, kui riivata tuhandeid lastevanemaid ja riivata kõiki neid õpilasi, kui ei leita hariduseministeeriumile 9 miljonit senti. Siin ei ole otstarbekohane kärpida. Võib-olla, et meil kujunevad eelarve juures teatud ülejäägid praeguse süsteemi juures, mis Majanduseminister maksuma pannud, kus hoitakse kokku, või on võimalus lisa-eelarvega teatud summat nõuda, aga see nõuab aega, auk jääb sisse, ja ei saa omavalitsustelt midagi oodata, sest nende eelarve on vastu võetud, ei saa sundida neid laenusid tegema ja uusi koormatusi ja kohustusi oma kanda võtma. Siin peaks võimalik olema riigivõimul asja korraldada. Peab julgust olema otsustada sarnaseid küsimusi keskkohas, peab julgust olema otsustada haridusepolitikat. Ma olen sagedasti öelnud, et minu kompliment eelmisele hariduseministrile, kes kui põllumees julgus maagümnaasiumi sulgeda. Seda enam peaks praegusel valitsusel, eriti praegusel hariduseministril, võimalik olema asuda koolide sulgemise politika teostamisele, aga mitte enda pealt raskusi ära veeretada ja meie hariduseala raskustesse asetada.

Seepärast ma arvan, lugupeetud Riigikogu liikmed, kuigi Riigikogu enamusi ei pidanud eelmisel korral tarvilikuks käesolevat seaduseelnõu anda haridusekomisjoni, siiski sisaldab see terve rea puudusi ja asjaolusid, ja et siin on paragrahv, mis kõige raskemal kujul loob olukorra, millega segi paisatakse omavalitsuste eelarved, mis seaduslikus korras vastu võetud ja maksmas, millega segi paisatakse terve koolipolitika, haridusepolitika, millega sunnitakse omavalitsusi õppemaksu tõstma. See ei ole õige seisukord, ja siin peab riigivalitsus lahenduse leidma. Koalitsioonil on enamusi, võite küll selle seaduse läbi suruda, aga see on sarnane seadus. millist seni ei ole olnud, see on halvemate seaduste pärl. Muidugi võite seaduse vastu võtta, kuid selle seaduse täitmise loob riigis olukorra, mis õige ei ole. Ei saa hariduslikkudes küsimustes asja niikaugele ajada, tuleb ümberpaigutusi kulude-eelarves teha, ei saa omavalitsuste eelarveid täitsa segamini paisata, vaid

tuleb aidata korraldada keskkoolide sulgemist, koondamist otstarbekohase plaani järgi keskkohast, aga mitte juhustlikult. Neil põhjustel sooviksin, et Riigikogu liikmed tõsisemalt seda seadust kaaluksid, mis on, ma ütlen, üks halvematest, mida ma seni näinud olen, et seda veel viimsel silmapilgul parandada.

J. F u k s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin § 26-da juures nendele raskustele tähelepanu juhtida, millesse see paragrahv asetab maaomavalitsused. Härra Kask puudutas siin seda küsimust, kuid meie teame siiski, et maaomavalitsuste poolt ülevalpeetavate ja linnaomavalitsuste poolt ülevalpeetavate keskkoolide juures on vahe olemas. Omal ajal maksis Pärnu maavalitsus nende õpilaste pealt, kes maalt pärit ja linna keskkoolis õppisid, 1.000 senti aastas õppemaksu juurde, kuna Tallinna linnavalitsus võtab maalt päritolevatelt õpilastelt keskkoolides 2.000—3.000 senti aastas õppemaksu rohkem, kui linnast päritolevatelt õpilastelt. Kui nüüd 20% panna omavalitsuste kanda, siis on omavalitsused sunnitud keskkoolides õppemaksu tõstma. Ma pean ütleva, et see sulleks paljudele maalt päritolevatele keskkooli õpilastele, iseäranis õpilastele kehvematest kihtidest, keskkooli ukseid. Ma arvan, see ei ole haridusepoliitiliselt soovitav. Meil on suletud maakeskkoole ja maaomavalitsustele ei ole neid kuigi palju jäänud üleval pidada. Kui vaatame näiteks Pärnumaad, kus ainult üks — Väandra — gümnaasium on, siis on maavolikogu sellele toetust määranud niipalju, kui gümnaasiumi eelarve puudujääkide katteks vajalik oli. Kuid sealjuures, ma arvan, ei saa maavalitsus enam vastu tulla uute toetusmääruste nõudmistele, sest maavalitsuse eelarve on kärpimistega kokku seadud ja juba kinnitatud ja ei võimalda enam uusi väljaminekuid, pealegi on rahaasjanduse komisjonis pensioonide vähendamise seaduste arutamisel kõik rühmad öelnud, et tagasiulatuva jõuga ei tohi seadusi vastu võtta. Nüüd on aga siin seadus, mille III osa ütleb: „Käesolev seadus hakkab maksma 1. aprillist 1931.“ See on tagasiulatuva mõjuga, seepärast ei ole see vastuvõetav seaduseandluse mõttes. Edasi, eelarve-komisjonis kui ka rahaasjanduse komisjonis esitasin mina küsimused härra Hariduse- ja sotsiaalministrile, kas ei ole meil õppemaksu tõstmist keskkoolis tõesti mitte kuidagi võimalik ära hoida? Kui ei ole võimalik niipalju keskkooli klasse koondada, et ta õpetajate palga puudujäägi kataks, kas ei ole võimalik siis keskkooliõpetajate palku vähendada? Sellepeale tähendas härra Hariduse- ja sotsiaalminister, et keskkooliõpetajate palgad olevat, võrreldes veneaegsete

palkadega, mitu korda vähemad. Vene ajal saanud keskkooliõpetaja palka kuus 250 rubla, mis meie rahas umbes 50.000 senti välja tegevat. Meie keskkooliõpetajad saavad aga keskmiselt 20.000 senti ümber kuus palka. Neid palku muidugi kõrvu veneaegsetega seada ei saa, kui aga hakkaksime vaatama palgaolusid mõnel teisel alal ehk asutuses, siis näeme, et mõnel alal maksame rohkem kui Vene ajal makseti. Oleks ülekohtune, kui õppemaksu tõstmise tõttu paljud kehvide vanemate lapsed jääksid keskkoolist eemale. Aastat kolm tagasi, 1928. aastal, kui siin Riigikogus arutati, kas keskkoolides Saksa või Inglise keel esimeseks õppekeeleks peaks olema, siis toodi siin ette, ja ka pärast on räägitud sellest, et meil palju õpib lapsi keskkoolides ja palju ülikooli lähevad, aga ma arvan, et õppemaksu tõstmisega ei tohi meie kooli teed sulgeda neile kehvikutele, kes tahavad koolitada oma lapsi ja kellel võib-olla väga andekad lapsed on. Riigi eelarvesse on keskkooli kehvimate õpilaste toetuseks summa võetud, kuid siiski see summa on vähene võrreldes selle õppemaksu suurendamisega, mis omavalitsused peaksid ette võtma. Kui omavalitsuste peale keskkooliõpetajate palkadest 20% panna, siis oleks tõesti õiglasem, et riik leiaks siin abinõusid ja jätkaks omavalitsused võib-olla sellest 20% vabaks. Praegu riik paneb 20%-lise koorma omavalitsustele keskkooliõpetajate palkadest, omavalitsused aga ei saa kaasa mõjuda selleks, et leida väljapääseteid kooliõpetajate palkade vähendamiseks, et oma eelarveid tasakaalu viia, neil ei ole selle õpetajate palgaseaduse muutmiseks õigust kaasa rääkida. Riigikogu paneb neile 20%-lise koorma peale, olge lahked ja makske. See ei ole õiglane põhimõte. Riik peaks katsuma korraldada seda küsimust nii, et meie omavalitsuste eelarvetes puudujääke ei tekiks. Ma mäletan, aastat kolm tagasi, kui Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus oli arutamisel haridusekomisjonis, kuipalju selle üle vaidlusi oli, kuipalju sotsialistide poolt toodi arvustusi selle kohta ette, kui õpetajatele algkoolides 2 nädalatundi õppetöös juurde pandi, räägiti sellest, et kuipalju see koormab ja halvab haridusetööd. Nüüd aga on sotsidel teised seisukohad, ja haridusekomisjoni arvamist ära kuulamata võtab Riigikogu vastu seaduseelnõu, milles nii suured puudused on ja mille kohta rkl. härra Kask siin tähelepanu juhtis nii § 10 kui ka teiste juures. Sellepärast oleks minu arvates kõige otstarbekohasem, kui riik üldse ei tõstaks keskkoolides õppemaksu. Ja kui ta seda siiski peab tegema ja selle läbiviimise ja koorma omavalitsuste peale lükkab, et see ei sünniks mitte 1. aprillist,

mis tagasiulatuva mõjuga oleks, vaid see tuleks võtta 1. augustist, mil algab uus kooli õppeaasta.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lugege, et peatun paari sõnaga väidete juures, mis eelkõnelejate poolt ette toodud, peajasjalikult selleks, et selgitada neid küsimusi, mida eelkõnelejad ühekülgselt valgustanud. Esimene kõneleja rkl. Kask leidab kõigepealt ette praegusele valitsusele, et kui riigikassa seisukord on raske, siis on asutud veeretama kohustusi omavalitsuste peale. Viimaste seisukord olevat samuti raske ja sellepärast olevat see ülekohtune. Aga küsimus iseenesest ei seis sugugi sellel pinnal, et praegune valitsus oleks mingi uue asja siin välja mõelnud, vaid hoopis kuskil mujal. Praegune valitsus on tahtnud seda kavatsust ellu viies neile ringkondadele, kes sellest huvitatud, eriti aga kehvemaile õpilastele, kellest härra Fuks kõneles, suuremat vastutulekut näidata, kui seda eelmise valitsuse sellekohane kavatsus võimaldas.

Kui öeldakse, et see seaduseelnõu on hiljaks jäänud, siis on see kahjuks tõsi. Aga kui siin kellelgi süüd on, siis neil, kes selle küsimuse algatasid ja kes ei leidnud selle lahendamiseks teist väljapääseteed. Kui eelmise valitsuse kavatsus, kõrgendada õppemaksu 40 krooni õpilase kohta, õigem oleks, siis oleks pidanud aegsasti tarvilikud alused toodama. Aga neid aluseid kahjuks ei toodud, ja mis sai praegune valitsus teha, kui ei jõutud neid küsimusi õigel ajal läbi töötada ja õigel ajal kaaluda. Praegune valitsus korraldab ja lahendab seda, mis enne teda oli algatatud.

Mis aga küsimusse sisuliselt puutub, siis selle seaduse maksamahakkamisel ei tarvitse üheski säärases keskkoolis, milles tarvilik arv õpilasi on ja mis õpilaste arvu poolest harilikude koolide hulka kuulub, õppemaksu tõsta üle 20 krooni. Ainult nendes koolides, kus õpilaste arv väike, on see paratamata, kui kooli ülevalpidaja ei leia teisi summasid õppemaksu tõstmise asemel. Kui öeldakse ja eriti rkl. Fuks arvab, et meil keskkoolides on säärased õpilased, kelle vanemad ei jõua maksta küllalt kõrget kooliraha, siis ei taha mina seda eitada, sest kahjuks on see nii, aga seda oleks pidanud ütlema mitte praegusele valitsusele käesoleva eelnõu puhul, vaid eelmisele Majanduseministrile, kes oleks pidanud leidma üles need summad, mille kohta rkl. Kask tähendas, et vaadake, teil on 8-miljardiline eelarve, seal peaks summasid leiduma. Kui neid oleks olnud, siis oleksid need juba omalajal tulnud leida. Kui nüüd väidetakse, et need summad on olemas ja neid

ei taheta nüüd leida, miks kavatseti siis varemalt õppemaksu tõsta 40 krooni võrra? (V a h e l h ü ü e d.) See hoop ei taba seega praegust valitsust, vaid see võib tabada neid, kes jätsid summad kasutamata keskkoolide ülevalpidamiseks ja kavatsesid õppemaksu tõsta vähemalt kaks korda rohkem kui tarvis on tõsta praeguse kavatsuse juures. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei ole kõnelenud süüdlasest ja ei tea, kas keegi siin üldse süüdi on, (V a h e l h ü ü e.) ütlen vaid seda, et kui arvesse võtta neid seisukohti, mida siin arendati ja nendest teha loogiline järeldus, siis võib see olla ainult sarnane, nagu ma tähendasin. Mina ei ole prokurör ei eelmise valitsuse ega Riigikogu liikmete suhtes. Minul on aga siiski õigus näidata, et see mõttekäik, mida siin arendatakse ja mille põhjal praegusele valitsusele etteheiteid tehakse, paika ei pea. Sellest tulevad teha teised järeldused. Etteheited, mis sihitakse praeguse valitsuse ja eeskätt minu, kui praeguse Hariduse- ja sotsiaalministri, pihta, peaksid olema juhitud mujale, kui neid kellelegi teha võib. Ja seepärast ei tarvitseks eriti neil, kes ise neid küsimusi ja riigikassa võimalusi peaksid tundma juba eelmise valitsuse päevilt, mitte tulla sarnaste väidetega ega sarnaste kavatsustega, et oleks võinud teha nii ja nii. Kui seda oleks võidud, siis oleks pidanud seda tehtama varemalt, sest siis oli palju rohkem aega asja kaaluda ja leida võimalusi ja summasid, mis rkl. Kase arvates varjatud kujul eelarves olemas. Mina võiksin olla üks neist, kes oleks õigustatud küsima: miks seda siiski ei tehtud, kui see tõesti võimalik oli? (V a h e l h ü ü e.) Meie oleme 2½ kuuga seda teinud, et ei tarvitse õpperaha 40 krooni võrra tõsta, vaid kui tõsta tuleb, siis vaid 20 krooni ulatuses.

Ja kui rkl. Kask teeb oma kõne lõpul suurepäralise käeliigutuse, et teie võite läbi suruda, aga seadust ei saa täita, siis ütlen, kui omavalitsused võtavad nii suure joone, nagu seda tegi härra Kask kui Pärnu linnapea, siis muidugi on raskusi, kui ei taheta seadust täita. Kui aga taetakse seda täita, kui tahetakse aru saada seisukorrast, milles praegu oleme ja kuhu me ei ole sattunud ei täna ega eile, vaid kus me pikemat aega kannatame majanduse kriisi tagajärgede all, kui olukorrast tahetakse aru saada, siis ei tohiks omavalitsustel ülepääsemata raskusi olla. Kui riik oma majapidamisi kontrollib, saigi eelmise aasta eelarve lõpetamisel teatavat kokkuhoidu, ja kui käesoleva eelarve-aasta kohta on maksma pandud korraldus, et summad, mis välja antakse, kontrollitakse, mispärast ei või siis omavalitsused oma eelarvete kohta seda-

sama teha? Mispärast ei või omavalitsused oma eelarve-kulusid kokku suruda?

Õeldakse, et käesolev seadus teatud raskusi omavalitsuste peale paneb. See on tõsi. Õeldakse edasi, et meie võiksimme keskkooliklasse kokku tõmmata. Aga, mu herrad, kui tahame klasside arvu kokku tõmmata 377 pealt 250 peale, mis meie keskkoolidest siis järele jääb! Siis õeldakse veel, et kõik õpilased ei pääse kooli j.n.e. Peab ütlema, et see on kahjuks raske asi. Aga meil on võimalusi olnud väikesemal piiril toetust anda, on võimalus õppemaksust õpilasi vabastada ja mõnedele õppemaksu vähendada. Sellepärast arvan mina, et see samm, mis praegu ette võetud, on siiski kehvematele vähem valus, kui suurel hulgal klasside sulgemine. Viimasel juhul oleksid kehvemad õpilased need, kes oleksid pidanud keskkooli ukse taha jääma. Ma ei usu, et tuleval aastal 11.300 keskkooli õpilast on, sest ei saa tõendada, et kui õppemaksu oleks 40 krooni võrra tõstetud, et siis see arv sama oleks. Ma ei usu seda. Praegune valitsus on katsunud pehmenada seda olukorda, milleks eeldused olid juba varemalt loodud ja varemalt olemas. Ma arvan, et praegune seisukoht vastuvõetav peaks olema selles mõttes, et raskusest oleme katsunud kergema vaevaga üle saada.

Edasi tahaksin peatuda veel koolide kokkutõmbamise juures. Herrad Riigikogu liikmed, kes sõna võtsid, rõhutasid, et võiks keskkooli kokku tõmmata ja omavalitsused päästa koormast, mis neile käesoleva seadusega peale pannakse. Hariduse- ja sotsiaalministeerium on sel alal teinud kavatsusi ning katsunud selgitada olukorda, ta ei ole aga saanud veel midagi ette võtta, aga juba tulevad protestid. Protestitakse selle vastu, mida ei olegi veel tehtud. Näiteks Pärnumaalt protestiti selle vastu, et kavatsetakse Vändra keskkool sulgeda. Võib-olla et Pärnu linn on nii vastutulelik, et laseb oma kooli koondata. Ma pean juba käesoleval nädalal Tartu sõitma, et selgitada, mis seal kokku tõmmata saab. Väikeste keskkoolide suhtes, kus õpilane riigile kõige kulukamaks läheb, kus 5 klassi kohta alla 100 õpilase, on nende koolide ülevalpidajad peaaegu kõik käinud ministeeriumis palumas, et ärge Jumala pärast meie kooli sulgege. Just koolide ülevalpidajad omavalitsused, kes peale käivad, et koole peaks suletama, asuvad sellel seisukohal, et suletagu teisi koole, aga jäetagu nende kool alles. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei taha muud teha, kui seda küsimust otstarbekohasemalt lahendada, et kui raskusi tuleb, siis need ei langeks mitte ainult õpilaste peale, vaid et raskuste koorem jaotataks nii, et see kergem kanda oleks. Ma ei kõnele selleks,

et kurta, nagu ei saaks ministeerium oma kavatsusi läbi viia, aga ma tõin selle näite, et öelda, et need samad ringkonnad, nimelt omavalitsuste ringkonnad, kes kurduvad, et neile ülekohtu tehakse, on ise esimesed, kes siis, kui küsimus kaalumisele tuleb, kas teatud koole koondada või mitte, sellele vastu seisavad. See on kõik, mis ma öelda tahtsin.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees **M. Martna**.)

Siis rkl. härra Kask arvas leidvat selles seaduses veel terve rea tehnilisi puudusi. Ta juhtis tähelepanu küsimuste peale, mis ei olevat seaduses lahendatud. Mina jälgisin tema seletusi ja ma pean ütleva, et õieti peale selle ühe sofistlikku laadi küsimuse, kas on võimalik olukord, et 10 kuu kestel õpetajad ei saa perekonnaabiraha ja 2 kuu kestel saavad, mille kohta seadus vastust ei anna, teisi sarnaseid küsimusi ei olnud. Aga seegi küsimus on minu arvates lahendatav hoopis teises korras ja mitte nende paragrahvide põhjal, mis siin on. Kõik teised küsimused on seaduses lahendatud, ja härra Kask, kui ta oleks tahtnud seadust põhjalikult tundma õppida, oleks pidanud seda leidma. Kuna need küsimused suureulatuslikud ei ole, ja härra Kask neid ainult mööda minnes puudutas, ma nende juures pikevalt peatama ei hakka.

Ma peaksin aga siiski veel tähelepanu juhtima ühe küsimuse peale, mida härra Kask väitis, puudutas, et õppemaksu tulevat tõsta 100%. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie „umbes“ ütlete, kui see „umbes“ ulatub umbes 10—100%, siis on Teil „umbes“ õigus, aga tegelik olukord on sarnane. (V a h e l h ü ü e.) et kui meie võtame korraliku klassi, siis tuleks õppemaksu tõsta paarikümne krooni ümber. Võib-olla mõnel pool rohkem, mõnel pool vähem. (V a h e l h ü ü e.) Jah, ka „umbes“. Ma võin härra Kase rahulduseks öelda, et vahest isegi täpselt 100%. Meil on mõned keskkoolid, kus õppemaks 20 krooni aastas, ja kui seal 20 krooni juurde paneme, siis teeb see välja täpselt 100%. Aga meil on ka keskkool, kus on õppemaks 40, 50, 60 ja isegi 80 krooni, ja kui sinna paarkümmend krooni juurde panete, ei ole see 100%.

Mis puutub sellesse, et õppemaksu tõstmine võib kujuneda ebauhtlaseks, siis minu arvates ei ole see pahe, vaid ennem voorus, sest kui meie keskkoolid kehvmates maanurkades, nagu Saaremaal ja Petsoris kuuluvad vähema õppemaksu alla, siis minu arvates mitte juhuslikult, vaid seal on kehvus suurem kui teistes kohtades ja vastavalt sellele on tulnud õppemaksu reguleerida. Kui meie sinna oleksime juurde lisanud 40 krooni, siis oleks

see märksa rohkem olnud kui 100%. Ma loodan aga, et saab asja niiviisi korraldada, et seal isegi 20 krooni tarvis tõsta ei ole. Kui asuda teostama tühjade keskkoolide kokkutõmbamist, mis minu arvates võimalik ja tarvilik, ilma et see õpilastele raskusi teeks kooli pääsemiseks, siis vabanevad omavalitsused osast koolide majanduslikkudest kuludest, ja kui omavalitsused neid summasid teiseks otstarbeks ära ei kasuta, siis on võimalik neid summasid kasutada peaaesjalikult nende kulude katteks, mis käesolev seadus omavalitsustele peale paneb, ja seepärast ei tarvitse minu arvates omavalitsused teret seda summat veeretada õppemaksu tõstmise näol õpilaste peale, vaid keskkooli otstarbekohase ümberkorraldamise teel võivad nad osa kulusid kokkuhoiust saadud summadega katta ja neil ei ole tarvidust õppemaksu niivõrt tõsta, kui-võrt seda siis oleks tarvis, kui see summa langeks täies ulatuses õpilaste peale õppemaksu tõstmise näol. Ja just see, et omavalitsused võivad teha nii, nagu keegi võimaline on ja teha oskab, on selle seaduse hea külg. Meil öeldakse tihtilugu, et meie seadused on paindumatud, aga seda seadust on katsutud just selles mõttes painduvaks teha, et vähendada raskusi, mis see seadus endisel kujul oleks kaasa toonud. Muidugi, ma ei eita, et minul kui praegusel Hariduse- ja sotsiaalministril ja ka praegusel Vabariigi Valitsusel oleks mitu korda armsam olnud, kui ei oleks tarvis olnud tulla niisuguse seadusega. Kui meil aga teisi tuluallikaid, nagu eelmisel valitsuselgi, nende kulude katteks ei olnud leida, siis tuli võimaluste piirides teha, mis teha andis, ja meie oleme katsunud teha oma kõigeparema äratundmise järgi.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Hariduse- ja sotsiaalminister oma vastuväites kahele eelkõnelejale jättis minu arvates kõige olulisema osa põhjalikult käsitamata. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister arvas, et omavalitsused saavad sellest raskusest üle, mis käesolev seadus neile peale paneb, sellele vaatamata, et meil selle seaduse alusel ja seaduse järgi tulude suurenemist mitte enne 1. augusti kuidagi võimalik läbi viia ei ole. Õppemaksu tõstmine, nagu eelkõneleja rkl. Kask tähendas, on võimalik järgneval õppetöö ajal, ja see tuleb jõulu paiku. (V a h e l h ü ü e.) Õpilased maksavad mitmet viisi, mitte ühel tähtpäeval, nii et umbes jõulu paiku tulevad summad sisse. Omavalitsused peavad pool aastat kulud mujalt katma. Ma tunnen vähem linna eelarveid, aga ma olen jälginud ajakirjanduses linnavalitsuste poolt eelarvete koostamist, ja kõik, kes vähegi jälginud

seda, peavad ütlema, et need on äärmiste suurte raskustega koostatud. Maakonna omavalitsuste kohta peab ütlema, et nende eelarvete koostamine on veel raskem olnud. Ma olen ühe maaomavalitsuse tegevust jälginud, see on Virumaal, ja pean otsekohe konstateerima, et seal on maakonna omavalitsus kärpimistel märksa kaugemale läinud kui riik. Siin tähendati, et eelmisel valitsusel on halvad kavatsused olnud, on kavatsatud õppemaksu tõsta suuremal määral, kui praegune Hariduse- ja sotsiaalminister seda kavatses teha, ja praegu olevat tema selle vigu parandamas. Ma juhin tähelepanu sellele, et loomulikult eelmise valitsuse peale praeguse valitsuse patte kuidagi panna ei saa, sest kui eelmisel valitsusel teatud kavatsused olid, (V a h e l h ü ü e.) siis eelarves ei ole meie neid kavatsusi sel viisil vastu võtnud, vaid oleme teistsi korraldanud. Meie teame, et eelmisel valitsusel olid ka teised kavatsused, nagu haigusekindlustuse kulude vähendamine, ja seda öelda, et kõik on enne tehtud, ja nagu ei tohiks midagi nüüd teistviisi olla, seda ei tahaks ma õigeks väeluseviisiks pidada. Kui öeldakse, et eelmisel valitsusel olid oma kavatsused, siis ei kavatsenud ta neid sel viisil omavalitsustele peale panna, mida praegune valitsus paneb, ilma et tuluallikaid omavalitsustele näitaks. Näiteks see omavalitsus, millest ma kõnelesin, on oma eelarves läbi viinud, et ta oma teenijatele ja ametnikkudele ei anna arstiabi sel määral, kui annab riik. Teda sunnib õpetajate tasuseadus andma suuremal määral õpetajatele arstiabi kui oma ametnikkudele. Mis õigusega saaksime meie veel nõuda, et see omavalitsus absoluutselt arstiabi ära võtaks oma ametnikkudel, et sellega teisi kulusid, mis praeguse seadusega peale tahetakse panna, katta? Üksikud omavalitsused on läinud palkade vähendamiseni oma ametnikkudel. Omavalitsused ei saa minna õpetajate juures sellele teele. Õpetajate tasud, nagu minu rühmakaaslane näitas, on seadusega reguleeritud. Suur osa omavalitsuste kohustusi on kõik seadustega fikseeritud, sealt ei saa eemale põigelda, seda peavad omavalitsused täitma.

See on kõige suurem puudus selles seaduses. ja siin peab täiesti ühinema, et olgu kuidas on, enne 1. augusti ei tohi see paragrahv, mis käsitleb omavalitsuste kohustusi palkade maksimise, maksma hakata, muidu ei saa omavalitsused oma kulusid katta. Kui öeldakse seda, et omavalitsused tõmbavad kokku ja neil ei pruugi niivõrt tõsta oma õppemaksusid neile alluvates koolides, sest nad võivad kokkutõmbamisega ära hoida õppemaksu tõstmist, siis seda kõiki saab teha alates järgnevast kooliaastast. Selles osas on rkl. Kasel täiesti õigus, et seadus on halb.

Kahtlemata, kui meie need summad omavalitsuste peale paneme, siis need on sunnitud sealt võtma, kus see kõige vähem lubatav oleks. Üldiselt sissetulekud vähenevad. Meie näeme, riigitulud laekuvad käesoleval aastal tagasihoidlikult. Kuigi eelarved omavalitsustes on tagasihoidlikult koostatud, seal tekivad vistist ka augud. Et ka omavalitsustel tuleb pingutusi teha eelarvete täitmisel, siis ei tohiks meie siin kergelt talitada, et meie neile veel kohustusi peale veeretame. Ma isiklikult ei vaidleks õppemaksu tõstmise kavatsuse vastu, see on paratamatu praeguse olukorra juures. On see 20 või 40 krooni, aga seda tuleb teha eelolevast õppeaastast, tagantjärele ei saa seda kuidagi maksma panna. Nii et selles mõttes minu arvates ei ole härra Hariduse- ja sotsiaalminister olulisemat väidet ümber lükanud. Ja vast edaspidi, seaduse arutamise juures, peame selle tärimini muutma.

O. K a s k: Ma lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalministrile siiski vastan mõne tema väite peale. Kui härra minister ütleb, et ta parandab eelmise valitsuse kavatsust, siis ei ole ma ennem sõna võttes seda eelmise valitsuse kavatsust õigeks pidanud, ei kiida ka praegu seda õigeks. Kuigi valitsus seda heaks kiitnud, siis ei tähenda see sugugi, et iga valitsuse kavatsusega nõus saab olla. (V a h e l h ü ü e.) Ka Riigivanema rühm on paljude asjadega mitte nõus olnud ja ei olnud ka selle ministri kavatsusega nõus. Aga säärast kavatsust, nagu tol korral see üles tõusis, nimelt õppemaksu tõsta 40 kroonini, seda ei saanud ka meie rühm pooldada. See on iseküsimus.

Siin on küsimus selles, mida ma juba ette tõin ennem, et tol ajal härra Hariduse- ja sotsiaalminister Hünerson oli see, kes protestidest hoolimata gümnaasiumid sulges. Kas põllumeeste kogude tegelased küll ei protesteerinud maal, kuid Abja gümnaasium pandi kinni, minister Hünerson oli julgenud seda teha. Nii et kui Teie praegu, härra minister, kindlustate... (V a h e l h ü ü e.) Teie ütlesite umbes seda, et kuidas see seadus vastu võetakse, selle järele kujuneb meie keskkoolide läbi viimise kava. Kuid selle peale vaatamata, kas mõni protestib või mitte, tuleb kindla kava järele koondamine teostada. Ka ajalehtedes ilmus teade, kuidas ühes gümnaasiumis äärmiselt nõrk seisukord oli, ja see kool suleti kõige selle protesti peale vaatamata. Neid proteste tuleb ikka.

(Koosolekut asub juhutama teine abimees **R. Penno.**)

Ma juhin sellele tähelepanu, et esimene keskkooli sulgemise ettepanek oli Pärnu linnavalitsuselt. Ma mäletan, tol korral

ütles härra hariduseminister Rahamägi, et ta raske südamega kirjutab alla koolisulgemise otsusele.

Mis on nüüd tähtis? Tähtis on see, et maksva seaduse järgi ei saa enne 1. augusti ette võtta mingeid samme keskkoolide koondamise alal. On tingimata võimalik sel teel IV ja V klassid ühendada, kui õpilaste arv keskkooli näiteks humanitaarharus on 10—12, reaalarus aga 15, siis saab neid ühendada, kui harud ühendatakse. Seda peab kaaluma mitmekülgsemalt. Teisiti aga ei saa ühendamist läbi viia.

Väga huvitava statistilise töö on teinud Tartu kooliolude kohta härra Lang, kus ta näitab, et keskkooli II ja III klassist langeb kõige rohkem õpilasi välja, igatahes III keskkooliklassi juures on väljalangemine kõige suurem, kuna lõpupoole jääb väljalangemine vähemaks. Seda on statistika näidanud. Kui tung alguses suurem on, siis on tingimata selektsioon tarvis ette võtta.

Peale selle on toodud ette, et paljud õpilased ei jõua edasi. Kuid need on andetud õpilased. Ma ei tahaks öelda, et ükski vaesema kihil hulgas on andetuid, tihti on jõukate seas rohkem andetuid ja nad on vähem andekamad kui vaeste vanemate lapsed. Ja siin saab tingimata sellel alal piirata ilma, et oleks piiratud vaesemate kihtide õigusi, ja just selektsiooni teel. Keskkoolid selle läbi ainult võivad. Keskkoolile on just need õpilased, kes II või III klassist välja langevad ja siis kutsekoolidesse üle lähevad, et seal jälle kõik otsast peale hakata, kooraks olnud. Niisugused õpilased on kooraks olnud ka oma vanematele. Siin saab piiri panna keskkoolide arvu vähendamisele ja kokkutõmbamisele. Nojah, see on kõik selge. Kuid kui härra minister ütles, et ei ole tarvilik just 100% tõsta ja on ära hoiatud, et mitte igalpool ei tule 100% tõsta, siis on see ju õige. (V a h e l h ü ü e.) On selge, et omavalitsused kohapeal ei tee seda mitte. Omavalitsused püüavad ikkagi leida võimalusi, kuid kui on tõstmine 50%-gi võrra, on see ka raske ja seda ei saa enne teha kui 1. augustist peale. Kuid Teie, härra minister, läksite sellest küsimusest üle, vaheaja küsimusest kuni 1. augustini. Vaadake, see on aga olulisem küsimus. Kõik kooli seadused ja kooli puutuvad küsimused on seotud 1. augusti küsimusega ja sellepärast on tõesti õiglane, et seadus ei hakkaks maksma mitte enne kui 1. augustil, kus koolireform saab ette võetud. Kui 27 miljonist sendist tarvisminevad kulud vaheaja katteks 1. aprillist kuni 1. augustini on 9 miljonit senti, siis kuidagi ei saa öelda ajal, kus prealable süsteem on tarvitusele võetud praeguse valitsuse ajal, see oli ka enne,

et ei suuda katta seda vahet. Omavalitsused on selle süsteemi järgi ennem juba käinud. Kui härra minister heitis omavalitsustele ette, et omavalitsused hoidku kokku, siis on omavalitsused tõesti selle süsteemiga pidanud arvestama ja nad on sunnitud olnud seda tegema ja tegelikus elus seda süsteemi maksma panema juba mõni aeg tagasi. Kui aga arvatakse, et omavalitsused ei ole kõiki võimalusi kasutanud, ja et ei ole kokku tõmmatud, siis ei ole niisugused arvamisid õiged ega kuidagiviisi põhjendatud. On selge, et sellelt seisukohalt ei ole ükski kooliülevalpidaja välja läinud, et seadust mitte täita. Seda ei täideta siis, kui seadus on sarnasena tehtud, et seda täita ei saa. Kui öeldakse, vaadake, valitsus annab, kuigi seadus 1. aprillist maksma hakkab, neile avanssi, ja kui õppemaks sisse tuleb, kaetakse see pärast. See ei ole õige olukord, kui seadus maksma pannakse 1. aprillist, sest 1. aprillist saavad omavalitsused riigi poolt 20% avanssi. Teame olukorda, kus omavalitsused on palunud riigilt tulu- ja lisaärimaksu avanssi. Riigikogu poolt vastuvõetud seaduses on öeldud, et omavalitsustel on õigus saada protsendita avanssi tulu- ja ärimaksu arvel. Käesoleval aastal oli aga Majanduseministeerium sunnitud teatama omavalitsustele, et praeguse olukorra juures ei saa protsendita avanssi anda. See on aga tegelikult kohapealsed majapidamised raskustesse viinud. Valitsus peaks seda asja kaaluma. Tuleks leida kuskilt summasid ja lisaelarve korras anda omavalitsustele, ja seda saab läbi viia, ilma et meie haridusepoliitika sassi aetakse. See on lühidalt, mida tahtsin vastata.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar (fakt. märk.): Lubatagu mulle rkl. Kase väite kohta 100-protsendilise õppemaksu tõstmise asjus järgmised arvud ette tuua: Pärnu keskkoolides on 485 õpilast 20 keskkooli klassi kohta. Kui aga jätta 15 keskkooli klassi, nagu kavatsatud, tuleb iga klassi kohta omavalitsuse peale 500 krooni, mis 15 klassi kohta teeks 7.500 krooni, jagades selle 485 õpilase neale, saaksime 15 krooni õpilase pealt. Kui aga võtta 20 klassi, siis oleks 20 krooni õpilase pealt. Õpilaste arv võib väheneda, seepärast ei tule arvestada 15, vaid umbes 20 krooni õpilase peale.

O. Kask (fakt. märk.): Ma tõin seda ette andmetest, mis on täpsed, ja kui ma kalkuleerisin, siis olid tulud õppemaksust 16.560. peale selle keskkooli muud tulud 110. Sellest läheb õppemaksust vabastamise peale 2.484. Kokku oleks 14.000 krooni, öieti üle 14.000 krooni. (V a h e l h ü ü e.) See oleks umbes 100%, kui võ-

tate praeguse õppemaksu summa ja vahe, mis tuleb 20%-ga omavalitsuste peale. (Vahelhüüe.) Aga et seal on arvestatud 25%, siis tuleb väike vahe võrreldes 20%-ga.

Teine asi on IV ja V klassi ühendamine. Pean ütleva, et ei ole õigust neid klasse sulgeda. Seda ei saa teha enne 1. augusti ja mitte enne, kui vastavad harud on muudetud. Näiteks Pärnus reaali- ning humanitaarharud, kui neid harusid saab ühendada, ja seda saab teha ainult 1. augustist. Samuti õppemaks võib tulla 1. augustist. See summa on täpne. (Vahelhüüe.) See on linna kinnitatud eelarves täpselt märgitud.

Pealkiri võetakse vastu.

(Esimese osa sissejuhatus ja § 7.)

Juhataja: Ma juhin tähelepanu sellele, et sissejuhatus tuleb hääletamisele pärast paragrahvide hääletamist.

§ 7 võetakse vastu.

(§ 10.)

M. Juhkam: Härrad Riigikogu liikmed! Minu rühmakaaslane härra Kask juhtis juba tähelepanu § 11, mis ette näeb, et õpetajate nädalatundide normaal- arv seminarides ja seminari alg- ning täiendusekoolides on 20. Minul on juttu olnud haridusetegelastega selle paragrahvi üle, ja inimesed, kes seminarides õppinud ja seal tööd teinud, leiavad, et normaaltundide arv 20 on luksus meie oludes. See tundub ülekohtusena teistele õpetajatele. Ei tule unustada, et juba umbes aasta teised õpetajad töötavad palju ja palju raskemates tingimustes. Ei saa selle vastu väelda, kui õpetajate seminaris on normaaltundide arv 20, aga seminari alg- ja täiendusekoolides on kergem töötada, kui mitmel pool mujal. Sellepärast § 11 juures kavatsen teha ettepaneku, kustutada esimesest reast sõnad „ning seminari alg- ja täienduskooli õpetajate“. Loodan, et parandus Riigikogu poolt vastuvõtmist leiab. Toetudes sellele, et härra hariduseminister tõendas, et meie haridusealal oma eelarvega kokkuhoidlikud olema peame ja et raske on leida summasid isegi sinna, kus need hädatarvilikud, teen selle paragrahvi juures järgmise paranduse, § 10 neljandas lõikes võtta sisse sõnad „seminari alg- ja täienduskoolides“. See tähendab, et seminari alg- ja täienduskoolides jääks normaal-nädalatundide arv 25.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et see parandus siiski ei taha seda, millistel motiividel see tehtud. On väidetud, nagu oleks seminari harjutusekooli

õpetajatele erand tehtud. Lugu on nii, et seminari harjutusekooli ei saa võrrelda hariliku algkooliga. Kui harilikus algkoolis õpetaja oma tunnid on andnud, vihud parandanud, siis on ta töö tehtud. Seminari harjutusekoolis praktiseerivad seminari kasvandid. Kui nad oma ülesandeid täitma peavad õpetajate juhtimisel, siis paneb nende töö korraldamine seminari harjutusekooli õpetajatele väga suure koormatuse peale. Kui praktikan-dile määratakse tund, siis on esimene asi, et ta tuleb seminari harjutusekooli õpetaja juurde ligemat juhatus saama. Tuleb talle teem kätte näidata, tuleb seda korrigeerida, tuleb tunnis teda jälgida, tähele panna, tuleb pärast selle tunni arutamist ja hindamisest osa võtta j.n.e. Vaadake, need on kõik ülesanded, mis on seminari harjutusekooli õpetajal, ja mida ei ole hariliku algkooli õpetajal.

Edasi, kui härra Kase ettepanek vastu võetakse, siis oleks see seminari algkooli kohta erilise tunninormi maksmapanemine, sest algkoolides ei ole tunninorm 25, vaid on kas 28, nagu linnades, või üldse ilma normita, nagu maal. Aga sisuliselt arvan mina, et seminari harjutusekooli õpetajal võib olla väiksem tundide arv kui teistel.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Minu mäletamise järele see ettepanek ei olnud komisjonis arutamisel, ja seepärast komisjoni nimel ma temaga ühineda ei saa.

Juhataja: Selle paragrahvi kohta on rkl. Juhkamilt ettepanek, lugeda § 10 neljanda lõike algus: „Kes- ja kutsekoolides, seminari alg- ja täienduskoolides...“

M. Juhkami ettepanek lükkatakse tagasi.

§ 10 võetakse vastu.

(§ 11.)

Juhataja: Rkl. Juhkam teeb ettepaneku, kustutada § 11 esimesest reast sõnad: „ning seminari alg- ja täienduskooli õpetajate“.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Seda ettepanekut komisjonis ei ole tehtud, ja komisjoni nimel ma temaga ühineda ei saa.

M. Juhkami ettepanek lükkatakse tagasi.

§§ 11, 13, 14 ja 21 võetakse vastu.

(§ 26.)

O. Kask: § 26-da kohta teen ettepaneku,

see paragrahv seaduseelnõust välja jätta.

Juhul, kui seda ettepanekut vastu ei võeta, siis

võtta vastu § 26. esimene lõige järgmisel kujul: „Avalikkude keskkoolide ja õigustega erakeskkoolide õppejõudude palgast, lisa- ja asetäitendide tasust kannab riik 90% ja kooli ülevalpidaja 10%.“

Põhjendused ja motiivid on eelpool toodud. Kuna 1. augustist peale on koolide juures võimalik rida koondamisi ja klasside sulgemisi ette võtta, siis saab sel teel suurt kokkuhoidu läbi viia.

Juhataja: Rkl. Penno'lt on ettepanek,

§ 26 esimese lõike lõppu lisada sõnad „arvates 1. augustist 1931. a.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Mispärast see seadus kavatakse maksma panna 1. aprillist, sellest on kõneldud juba eelarve juures ja ka täna kaudselt, seepärast mina neid küsimusi eriti käsutama hakata ei taha, vaid juhin tähelepanu sellele, et kui see paragrahv välja jäetakse, siis see riigile kulusid teeb 275.000 krooni, mida praeguses riigieelarves ei ole. Kui meie selle summa tahaksime kokku hoida keskkoolide koondamise teel, siis tähendaks see mitte vähem kui 120 keskkooli klassi koondamist, s. o. 370 pealt umbes 250 peale, või isegi veidi alla selle. Need oleksid selle paragrahvi väljajätmise tagajärjed. Kui võtta 20% asemele 10%, siis tähendab see umbes 100 keskkooli klassi koondamist. (Vahelhüüe.) Sel kujul, nagu paragrahv vastu võetud, jääks 20% omavalitsuste kanda. Kui tahame eelarvet täita, peaksime umbes 50 keskkooliklassi sulgema. Ja kui see teostada, siis ei tähenda see, et meil palju keskkooli sulgeda tuleb, võib-olla tulevad sulgeda need, kus õpilasi vähe ja mis nõrgad. Aga suuremalt jaolt tahetakse seda läbi viia üksikute harude koondamise ja üksikute väheste õpilastega klasside kokkutõmbamise teel. Kui aga siit edasi tahetakse minna, siis tuleb juba ette võtta palju suurem kokkutõmbamine, või meie peaksime lisaelarvega summasid nõutama.

O. Kask (fakt. märk.): Faktilise märkusena paar sõna. Ma ei mõelnud sugugi, et terve see summa saadakse eriklasside ja harude sulgemisega. Tuleb nii teostada, nagu tahetakse, teine osa aga tuleb kanda lisaelarve korras, millest ka ennem juttu on olnud.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Va-

bariigi Valitsuselt esitatud algtekstis oli ette nähtud, et riik kannab 75% ja kooli ülevalpidaja 25%, kuid arvestades omavalitsuste rasket seisukorda, samuti ka teiste kooli ülevalpidajate majanduslikku rasket seisukorda, tegi komisjon paranduse, võttes riigi kanda 80% ja jättes 20% kooli ülevalpidaja kanda. Suuremat vastutulekut valitsuse seletuse järgi riigi eelarve ressursid omavalitsustele ei luba, sellepärast ei saa mina härra Kase ettepanekuga komisjoni nimel ühineda.

O. Kase ettepanek esimese lõike kohta lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanek lükatakse tagasi 32 häälega 12 hääle pooltolemisel.

§ 26 võetakse vastu.

(§ 28.)

M. Juhkam: Ma pean ütleva, on päris kahju, et see seaduseelnõu haridusekomisjonis ei käinud, siis ei oleks vaja olnud puhttehnilisi parandusi Riigikogus teha. Nähtavasti on koalitsioon nii tugev ja ühtlane, et ta isegi puhttehnilised parandused täitsa ühemeelselt maha hääletab. (Vahelhüüe.) Kui eelnõu oleks haridusekomisjoni antud, oleks sellel terve nädal aega olnud seaduse kaalumiseks. (Vahelhüüe.) Rahaasjanduse komisjon ei ole ennast kunagi haridusekõnõluste kompetentseks lugenud. Terve rida Riigikogu liikmeid on haridusetege- lastega selle seaduseelnõu üle rääkinud, ja need on juhtinud nii ühe kui teise paragrahvi peale tähelepanu, kus parandusi tuleks teha, ja ma teeksin ka praegu ühe paranduse-ettepaneku. Minu ettepanek on § 28 sel kujul kustutada ja võtta paragrahv vastu järgmises redaktsioonis: „Tasu asetäitetundide eest algkoolides maksab kooli ülevalpidaja.“

Ma põhjendaksin oma ettepanekut järgmiselt. Tasu asetäitetundide eest tuleb maksta üldse nii vähe, et ühes suures maakonnas tuleb maksta mitte rohkem kui mõni sada krooni aastas, ehk ütleme, ühe valla peale kuni tuhat senti aastas. Meil hurjutatakse maavalitsusi ja öeldakse, et nad teevad asjatut tööd. Kuid suure protsendi sellest asjatut tööst annab õpetajate väga keeruline palgaseadus. Suur registratuur ja mitu ametnikku töötavad nende normide väljaarvestamise juures, mis alatasa muutuvad. Peab ütleva, et see seadus on väga keeruline. Asetäitetundide tasu ei vääri kirjavahetust, mis selle üle tuleb pidada. Sellepärast tuleks see parandus vastu võtta.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Sarnast ettepanekut komisjonis ei olnud, seepärast ei saa ma ettepanekuga ühineda.

M. Juhkami ettepanek lükataks tagasi.

§ 28 võetakse vastu.

(§ 32.)

M. Juhkam: Selle paragrahvi kohta härra Kask juba tähendas, et siin võib tekkida olukord, kus õpetaja suvel saab perekonna-abiraha, aga talvel ei saa. (Vahelhüüe.) Härra Kasele vastati, see olevat sofistika. Minu arvates ei maksa nii üleolevalt selle arvustuse peale vaadata. Minul on see arvustus teistest allikatest saadud, kui härra Kasel, kuid sisult samasugune. Seepärast teen ma selle paragrahvi juures ettepaneku, võtta paragrahvi viimse lause järgmiselt: „Asetäite- ja lisatundide eest saadavat tasu ei arvestata (§ 22) perekonna-abiraha saamise õiguse määramisel.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lubatakse ehk mulle tähelepanu sellele juhtida, et kui vastu võtta tehtud parandus, et asetäite- ja lisatundide eest saadavat tasu ei arvestata perekonna-abiraha saamise õiguse määramisel, siis suurendatakse perekonna-abiraha saajate arvu võrreldes praeguse redaktsiooniga, sest kui võetakse arvesse kogu palk, siis palk võib ületada normi, kus perekonna-abiraha enam ei maksta, aga kui osa palgast jäetakse arvestamata, siis väheneb palga summa, ja õpetaja võib saada perekonna-abiraha saamise õiguse.

O. Kask (fakt. märk.): Ma pean õiendama, et just see parandus praegu võtab selle võimaluse, kus niisugune kuri-osum võib tulla, et suvel makstakse perekonna-abiraha ja kogu õppeaasta jooksul ei maksta. Ma tõin enne ette näite... (Vahelhüüe.) Omavalitsused ei ole ka selle vastu. — Ma tõin ette näite, et kui XIII palgaaste võtta — RT 53 — 1927 —, siis niisugused juhtumised tulevad ette praeguse redaktsiooni juures, kui see praeguse valitsuse poolt esitatud.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Komisjoni nimel sellega ühineda ei saa.

M. Juhkami ettepanek lükataks tagasi.

§ 32 võetakse vastu.

(§ 34.)

M. Juhkam: § 34 näeb ette, et arstiabi ning rahalist toetust haiguse korral ja ühekordset abiraha sünnitamise ning surma puhul saavad õppejõud val-

dade ja alevite poolt ülalpeetavais koolides maaomavalitsustelt. Alevite ja maa-valitsuste vahel on juba rida aastaid säärane, et alevid mingeid makse ei maksa maavalitsustele, ning ka maavalitsused ei anna toetust alevitele. See on pea igas maakonnas järjekindlalt nii läbi viidud. Maavalitsuste ja alevite vahel on lepingu vahel. Maavalitsused ei võta alevilt mingeid makse, mis neil õigus võtta, ja nad ei kanna ka alevite jaoks mingeid kohustusi. Nüüd tahab see paragrahv seda olukorda muuta. Sellepärast teen ettepaneku,

§ 34. kuuendas reas kustutada sõnad „ja alevite“.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): See parandus komisjonis arutamisel ei olnud, ja sellepärast ei saa ma sellega komisjoni nimel ühineda.

M. Juhkami ettepanek lükataks tagasi.

§ 34 võetakse vastu.

Esimese osa sissejuhatus võetakse vastu.

II osa võetakse vastu.

(III osa.)

O. Kask: Kuna § 26 juurde tarvilik oli härra Penno poolt esitatud lisandus, et käesolev seadus hakkab maksma 1. augustis, ja see tagasi on lükatud, siis teen ettepaneku,

III osa vastu võtta järgmiselt: „Käesolev seadus hakkab maksma 1931. a. 1. augustist.“

Meie ei saa tagasipööratud jõuga peale panna kohustusi. Praegu on pensioniseadused rahaasjanduse komisjonis ja pensioniseaduste juures — härra Tonkman on aruandja ja härra Soots komisjoni esimees — on ühel häälel otsustatud III osa kustutada. (Vahelhüüe.) See on analoogiline seadus ja juhin analoogilise juhtumise peale tähelepanu, et kõikide rühmade poolt ühel häälel on see osa nii tsiviilametnikkude kui ka kaitseväelaste pensionide seaduste juurest kustutatud.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Selles seaduses on suuremate summadega ühendatud osa just § 26. Kui selle paragrahvi suhtes maksmapanemine edasi lükatakse 1. augusti peale, siis toob see 9—10 miljonit senti riigile kulusid. See on selle paragrahvi ulatus. Teised paragrahvid on väikesema ulatusega. (Vahelhüüe.) Täpselt on muidugi raske kalkuleerida, sest need summad kogunevad võrdlemisi väikestest summa-

dest, mis siin ja seal võivad ette tulla, ja need võivad ulatuda 10 tuhande kuni 15 tuhande kroonini. Vaevalt küll rohkem. Kui võtta need summad 4 kuu eest, siis võiks arvestada minimaalselt 14 miljonit, maksimum 17 kuni 18 miljonit senti. See on selle ettepaneku ulatus.

O. Kase ettepanek lükatakse tagasi.

III osa võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

